

Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Eksāmena 1. daļā tev ir iespēja parādīt zināšanas un izpratni par latviešu valodas sistēmas un stilistikas jautājumiem, kā arī prasmi formulēt viedokli par teksta īpatnībām un autora individuālo stilu. Veidojot atbildes, tu apliecināsi prasmi lietot literāro valodu rakstveidā.

Izlasi tekstu lapā 1. tekstu (Gundegas Repšes eseju „25. novembris” no eseju krājuma „Skiču burtnīca. Simts”) un veic 1.–8. uzdevumu!

 – **tieks vērtēta pareizrakstība!**

 1. uzdevums (6 punkti).

Gundega Repše tekstā raksturo prozas tapšanu un būtību.

Formulē vienā teikumā autores izpratni par piedāvātajiem tematiem!

Temats	Izpratne
Proza un autors	
Proza un kritiķis	
Proza un dzeja	

 2. uzdevums (5 punkti).

Daiļliteratūrā tēlu vārdu izvēle lielākoties nav nejauša.

2.1.–2.2. Ko autore ir vēlējusies vēstīt lasītājam, piešķirot tēliem šos personvārdus?

2.3. Kā šajā tekstā lietotie tēlu vārdi Proza un Poza atklāj autores kā daiļdarba radītājas uzskatus?

Uzraksti pamatojumu, izmantojot piemērus no teksta!

2.1. Proza	
2.2. Poza	
2.3. Pamatojums	

3. uzdevums (3 punkti).

Latviešu valodā tiek lietoti svešvārdi, tos izmanto arī daiļliteratūrā.

Uzraksti tekstā lietotajiem svešvārdiem atbilstošu sinonīmu!

Svešvārds	Sinonīms
3.1. imitācija	
3.2. realitāte	
3.3. taktiski	

4. uzdevums (2 punkti).

Daiļliteratūrā tiek izmantoti frazeoloģismi, jo tie padara valodu daudznozīmīgu un interesantu.

4.1. Atrodi piedāvātajā teikumā frazeoloģismu un izraksti to!

4.2. Izskaidro izrakstītā frazeoloģisma nozīmi!

Protams, tu vari viņu triekt ratā, ja nevēlies dzīvot kopā ar kādu, kas pat nav tava ēna, bet neierāmēts, šķautņains un tevī pašā iekšupvērstis spogulis.

4.1. Frazeoloģisms	
4.2. Frazeoloģisma nozīmes skaidrojums	

5. uzdevums (3 punkti).

Salikteņus veido no dažādu vārdšķiru vārdiem.

5.1.–5.3. Atrodi tekstā un izraksti no dažādām vārdšķirām veidotos salikteņus!

5.1. Apstākļa vārds un darbības vārds divdabja formā	
5.2. Īpašības vārds un lietvārds	
5.3. Lietvārds un īpašības vārds	

6. uzdevums (6 punkti).

Daiļliteratūrā autori izmanto vienlīdzīgus teikuma locekļus noteiktas situācijas, vietas, notikuma aprakstam vai tēlu raksturojumam.

6.1.–6.3. Izraksti no teksta izceltās daļas trīs dažādi saistītu vienlīdzīgu teikuma locekļu grupas!

6.4. Kā vienlīdzīgu teikuma locekļu saistījums palīdz saprast teksta saturu? Uzraksti pamatojumu saliktā teikumā!

6.1. Bezsaikļa saistījums	
6.2. Vienojuma saikļa saistījums	
6.3. Pretstata saikļa saistījums	
6.4. Pamatojums	

7. uzdevums (5 punkti).

Daiļliteratūrā mākslinieciskā nolūkā autori mēdz neievērot teikuma daļu robežas.

7.1.–7.2. Izraksti no teksta divus piemērus, kuros nav ievēroti teikuma veidošanas principi!

7.3. Izskaidro, kā mainās autores stils, izmantojot šādu paņēmieni!

7.1. Piemērs	
7.2. Piemērs	
7.3. Pamatojums	

8. uzdevums (4 punkti).

Daiļliteratūrā tiek izmantoti vārdi pārnestā nozīmē.

8.1.–8.2. Izskaidro izceltos vārdu savienojumus!

8.3. Raksturo autores attieksmi pret prozu!

Viņa netic daiļiem jūtuļošānās būrumiem un idilliskām **vārdu krellēm**, kas **grab** pašas **savā meldiņā**, tās viņai pat derdzas, tad viņa aizsūtīs tevi paciemoties pie savām attālajām, bet ļoti viesmīlīgajām māsiņām – Psiholoģijas, Psihoterapijas un Grafomānijas.

8.1. vārdu krelles	
8.2. grab savā meldiņā	
8.3. Raksturojums	

1. teksts

Gundega Repše

25. novembris

Ventspilī.

Proza ir mana labākā draudzene. Šais laikos tas neko daudz neizsaka, jo īsta draudzība nav augstā vērtē un tālab sastopama reti. Izplatītāks ir izdevīgums un paziņu simti vai tūkstoši kā svētās aprites mazās, zāļainās takas.

Bet Proza ir īpašs draugs/draudzene. Tu vari viņai stāstīt pilnīgi visu, bet viņa nenodos, neklačosies, neaprunās un nepīs intrigas. Viss paliks viņā. Tevis uzticēto jūs pa abām laiku pa laikam pārvērtīsiet tik gudri, ka šķitīs – tas ir stāsts par tevi, nevis mani. Proza ir laba klausītāja, vari tarkšķēt kā par tuvāko zvaigznāju izmēriem, tā smaržu flakona dizainu. Gan par mātes kavalieru sejas izteiksmēm, gan savu garstāvokļu atkarību no mēness gaitas sevī un izplatījumā. Neko viņa neaizmirsīs. Kad tu pati jau būsi aizmirsusi, viņa izcels no tev šķietami nezināmas dzelmes acu priekšā, lai mēs pa abām tad spētu radīt to atmosfēru, to telpu, noskaņu un smaržu, kāda iespējama tikai starp mums.

Tomēr ir daži nežēlīgi nosacījumi attiecībās ar Prozu. Tu nekad nedrīksti viņai melot, un tu nedrīksti viņu atstāt novārtā. Proza nav nekāda draugaļa vai mīļākais, ar ko piedzīvot varavīkšņainu atklāsmju pārsātinātas nedēļas nogales, par ko sentimentālajā vecumā stāstīsi mazbērniem. Proza nav īslaicīgs sakars, tālab vienmēr smieklīga ir tās salīdzināšana ar dzeju, vienai uz otru pakāpjoties vai grūstoties uz pjekestāliem.

Proza necieš ārišķību [..] un dažādus efektus, tie ir viņas asinsritē, nevis uz ādas.

Proza grib vienmēr būt tev klāt. Diendienā. Tiesa, viņa neiejaucas, kā mēdz mirkļu draudzenes vai draugi, iedomādamies izkārtot tavu likteni vai sadzīvi, sparīgi ņemot to savās nesavtīgajās rokās, bet aizmirstot pajautāt, kā tu patiesībā jūties. Proza ir nemitīga klātbūtne bez aizgādnieciskuma, klātbūtne bez pretenzijām uz savu liktenīgo lomu, taču klātbūtne pat tavās attiecībās ar ikvienu citu cilvēku. Pat to, kuru iemīli, mīli, [..] iekāro. Viņa ir klāt, un tava personiskā dzīve vienmēr ir trijātā. Proza nepaģēr piesavināties tavas jūtu straumes sev, bet viņa tajās gan peldēs, gan bangos līdzī. Arī tad, kad tev ir neizciešami smagi, kad asiņo tavs egoisms un patmīla, viņa arī ir turpat. Vienaldzīgāka par nāvi. Viņa nemierina, viņa ir auksta un nepazīst līdzjūtību, ja vien tā neesi tu pati, kas putro līdzjūtību ar spēju uzklaut un klausīties.

Protams, tu vari viņu triekt ratā, ja nevēlies dzīvot kopā ar kādu, kas pat nav tava ēna, bet neierāmēts, šķautņains un tevī pašā iekšupvērstas spogulis. Ir iespējams izvēlēties, ir iespējams atsacīties. Bet nekad nebūs iespējams aizmirst kopā dzīvoto laiku, mūsu divata radīto dimensiju, kam nav analoga un imitācijas iespēju.

Nianses un formu arhitektūra, kas paslīd garām lasītājam, nozīmes un šifri, ko neuzpazīst kritiķi, – to visu Proza iesūc sevī, labsajūtā nurdīgi murrādama. Jo biežākā klāijienā, jo viņas gandarījums ir dziļāks, uzņemot sevī tavas dvēseles un apziņas sarežģītos kontrapunkta trombus.

Ne viss, kas Prozai uzticēts, nonāks citu acīs. Viņa netic daļiem jūtuļošanās būrumiem un idilliskām vārdu krellēm, kas grab pašas savā meldiņā, tās viņai pat derdzas, tad viņa aizsūtīs tevi paciemoties pie savām attāļajām, bet ļoti viesmīlīgajām māsīcām – Psihologijas, Psihoterapijas un Grafomānijas. Tomēr proza ir augstsirdīga un sevī vien skumji nopūtīsies, ja tu uzvilksi viņas, ne savu kleitu un spridzēsi ar viņas diadēmu kā savējo publiskās pasākšanās un ceremonijās.

Par spīti šodienas realitātēm, Proza vienlīdz necieš kā manierību, tā prastumu. Jo viņai vispār nepiemīt virspuse. Ja kritiķi tādu atrod, visticamāk, viņi kaut ko citu sauc Prozas vārdā. Proza ļauj dzīvot sarežģītu apziņas dzīvi. Tā nav dota kā dāvana vai tāls ceļojums, tā ar viņu ir līdzradāma, kaut bez parauga tā saucamajā reālajā dzīvē. Manā un Prozas kopējā pasaulē ir neizsakāmi skaisti, taču neizsacīta šī pasaule zūd. To Proza pieprasa. Pretējā gadījumā tu attopies pie avīžraksta tukšā istabā, kurā tavas draudzenes it kā nekad nebūtu bijis. Un tomēr viņa ir, vien tavu vājuma brīdi taktiski pieņēmusi zināšanai bez moralizējošiem komentāriem.

Par savu labāko draudzeni varu stāstīt daudz un gari, taču tas šolaiku racionālajam cilvēkam nevar lietišķi noderēt. Jo mana Proza ir tikai mana Proza. Un jebkuram otram, kurš pieņem iepriekšminētos apdraudējumus, būs pašam sava. Un – viena vienīgā. Jautājums – vai ir vērts – ir gandrīz nepieklājīgi intīms. Ja dzīvē vispār pastāv garantijas, tad man šķiet, ka ar Prozu kopā nevar dzīvi nodzīvot Pozā. Domāju, ka šim laikmetam tā ir dievišķa greznība.

2. teksts

Daces Rukšānes intervija ar rakstnieci Ingu Žoludi. Atgriezies kā varonim. 17. aprīlis, 2013.

Rakstnieces Ingas Žoludes trešā grāmata, romāns „Sarkanie bērni”, ir mecenāta Raimonda Gerkena un Latvijas Rakstnieku savienības 2011. gada latviešu oriģinālo romānu konkursa laureāts kategorijā „Labākais prozas darbs”.

Un kāda tavā uztverē ir reālā pasaule – tā, kurā dzīvo tu pati?

Pasaule, kurā dzīvoju es kā fiziska persona, ir nošķirta no manis rakstītā romāna pasaules. Dzīve un literatūra ir divas pasaules. Man, protams, bez vienas nebūtu otras un bez otrās nebūtu pirmās. Nenoliedzami, darba rakstīšanas brīdī mana būtība atrodas romāna pasaules radīšanas, iztēlošanās, apdzīvošanas režīmā, un pasaule, kurā eksistē mans ķermenis, aizpeld otrajā plānā, mani tirda nemiers un kaislība atgriezties pie rakstāmās pasaules, kamēr tā nav piepildīta.

Bet, ja jautājums ir, vai es savos darbos aprakstu savu reālo dzīvi, tad atbilde ir – nē, vismaz apzināti nē.

Vai vari pastāstīt, kā tieši tu panāc, lai abām šīm tik atsevišķajām pasaulēm būtu katrai sava vieta? Lai tās nemaisītos viena otrai pa kājām, nesajauktos?

Vieglāk ir panākt, lai dzīve neiejauktos literatūrā, piedomājot nerakstīt par sevi. Bet šīs robežas ir plūstošas, ir epizodes un emocijas, kuras es iestrādāju savos darbos. Jebkurš vērojums un refleksija ir izejmateriāls, un es tos apzināti vācu. Bet radāmā pasaule dzīvē iejaucas daudz vairāk un spēcīgāk – man taču nav jāstāsta, ka tad, kad intensīvi rakstu, aizmirstu paēst, laiks paiet un ilgstoši nepieciešos no rakstāmgalda, slikti gulju, jo arī miegā rakstīšana nebeidzas, nespēju izsekot dzīvu cilvēku sarunām ar mani, jo domās dzīvoju savu varoņu dzīves, man zūd empātija pret dzīviem cilvēkiem, es kļūstu nervoza, ja nevaru rakstīt tieši tajā brīdī, es runāju un domāju citādi, jo esmu Tur iekšā. Bet es jau zinu, ka tas tā ir, un nepretojos.

Ir lietas, ko es netiecos pieredzēt uz savas ādas, jo esmu par tām jau rakstījusi, es tās jau esmu izdzīvojusi bez sava fiziskā ķermeņa iesaistīšanas, un man par tām vairs nav intereses. Es jau aptuveni apzinos savas iztēles iespējas un apzinos, ka es tās varu paplašināt, ja vēlos.

Piemēram, kad cilvēki jautā par manu darbu varoņiem un situācijām, viņi jau nenošķir mani no fikcionālās pasaules – daudziem šķiet, ka tās ir manas domas, mani pārdzīvojumi, mana pieredze, nevis tēlu, lai gan manas vērtības un uzskati var atšķirties no manis radīto tēlu uzskatiem, vārdiem, rīcības. Dažreiz es šajā spēlē arī iesaistos un ļaujos tikt identificēta ar saviem tēliem, vēstītājiem utt.

Cik svarīgi tev ir tas, lai lasītāji saprastu to ideju, ko esi iekļāvusi savos darbos?

Es domāju, ka lasītājs ir tas, kurš rada tekstu. Proti, katrs izlasīs kaut ko savu, jo mūs uzrunā tas, kur mēs varam atrast saikni ar sevi, ar savu dzīvi, ar realitāti, vai arī – tieši pretēji – tas, kas mums ir jauns, pārsteidzošs, varbūt pat pilnīgi pretējs, tas iekrīt acīs un par to nākas domāt. Arī vārdi un valoda ir cieši saistīti ar pieredzi, tāpēc šķietami viennozīmīgi un zināmi vārdi katram nozīmēs kaut ko nedaudz citu. Es domāju, ka arī manus tekstus var izlasīt daudz dažādos veidos, un man tas patīk, tas mani priecē. Protams, šiem dažādajiem lasījumiem vajadzētu būt saistītiem ar tekstu un sekot veselajam saprātam – tādā nozīmē, ka nevar piesiet tekstam to, kā tur nav, bet ko lasītājs par visām varēm tur vēlas saskatīt vai iztulkot. Katrā ziņā es neuzstāju, ka visiem būtu jāizlasa mans teksts vienā vienīgajā veidā – tā, kā es to uzskatu par vajadzīgu, iespējamu. Domāju, ka arī rakstnieks pats nespēj līdž galam prognozēt sava teksta saprašanas, interpretācijas, „tulkošanas” veidus, tieši tā paša iemesla dēļ – rakstnieks nespēj līdž galam aptvert valodas potenciālu, sevišķi tādā sarežģītā sistēmā, kāda ir teksts, kur viss ir savā starpā saistīts, visas šīs asociācijas... kā vārdi un to apzīmētās parādības savā starpā saspēlējas, sevišķi, kad klāt nāk vēl individuālās pieredzes. Man vienmēr ir vairāk interesējusi daudznazīmība – var saprast tā šā un vēl kaut kā – tas piešķir šo dziļumu, kādu neredzamo dimensiju, ko lasītājs pats būvē, man vienmēr patīk atstāt vietu, kur lasītājam to būvēt. Taču tas nenozīmē, ka mani darbi nav pabeigti vai tajos kaut kā trūkst, es domāju, ka tieši tādām ir jābūt tekstam – tur ir jābūt brīvai vietai lasītājam.

<https://www.diena.lv>

2. DAĻA

Eksāmena 2. daļā ir iespēja apliecināt prasmi mērķtiecīgi lietot literāro valodu, uzrakstot tematam atbilstošu argumentētu tekstu.

Izvēlies vienu no tematiem un uzraksti argumentēto eseju vai pārspriedumu!

Darba apjoms – 300–350 vārdus.

Argumentācijai lieto trīs precīzi nosauktus un raksturotus kultūras, literatūras vai valodniecības faktus. Argumentiem vari izmantot informāciju no tekstu lapā piedāvātajiem tekstiem, ja tā ir nepieciešama.

Temati:

- 1. „(..) neizsacīta šī pasaule zūd.” (G. Repše)**
- 2. Kā veidojas dialogs starp rakstnieku, viņa darbu un lasītāju?**

Uzmetums.

Izdales materiāls skolēnam

1. **Paņem** no katra tekstu komplekta vienu tekstu un divus jautājumus no jautājumu komplekta.

2. 20 minūšu laikā

- **izlasi** abus tekstus un jautājumus;
- **izvēlies, ar kuru tekstu** turpināsi darbu;
- **sagatavo runu (argumentētu viedokli)** par diviem izlozētajiem jautājumiem, kas attiecināmi uz izvēlēto tekstu;
- argumentēšanā **izmanto informāciju** (atsauces) gan no izvēlēta teksta, gan no savas pieredzes;
- ja nepieciešams, **veic pierakstus** (piemēram, tēzes, atslēgas vārdi, runas plāns u.c.), to vari darīt gan teksta lapā, gan uzmetuma lapā (A4 formāta balta lapa), ko izsniedz intervētājs.

3. Pēc intervētāja aicinājuma **atbildi sagatavoto runu**. Ja nepieciešams, izmanto gatavošanās laikā veiktos pierakstus (**lasīšana no lapas nav pieļaujama**). Runas laiks ir 3–5 minūtes.

4. Pēc runas **atbildi uz 2–3 intervētāja jautājumiem**. Laiks atbildēm uz jautājumiem ir 2–3 minūtes.

Izdales materiāls skolēnam

1. **Paņem** no katra tekstu komplekta vienu tekstu un divus jautājumus no jautājumu komplekta.

2. 20 minūšu laikā

- **izlasi** abus tekstus un jautājumus;
- **izvēlies, ar kuru tekstu** turpināsi darbu;
- **sagatavo runu (argumentētu viedokli)** par diviem izlozētajiem jautājumiem, kas attiecināmi uz izvēlēto tekstu;
- argumentēšanā **izmanto informāciju** (atsauces) gan no izvēlēta teksta, gan no savas pieredzes;
- ja nepieciešams, **veic pierakstus** (piemēram, tēzes, atslēgas vārdi, runas plāns u.c.), to vari darīt gan teksta lapā, gan uzmetuma lapā (A4 formāta balta lapa), ko izsniedz intervētājs.

3. Pēc intervētāja aicinājuma **atbildi sagatavoto runu**. Ja nepieciešams, izmanto gatavošanās laikā veiktos pierakstus (**lasīšana no lapas nav pieļaujama**). Runas laiks ir 3–5 minūtes.

4. Pēc runas **atbildi uz 2–3 intervētāja jautājumiem**. Laiks atbildēm uz jautājumiem ir 2–3 minūtes.

1. teksts

1. Šajā stāstā ir apkopotas izdzīvotāju zināšanas.

Kas ir izdzīvotāji? Tas ir slepens ekspertu grupējums, kas darbojas jau kopš alfa versijas pirmsākumiem. Megālijas laikmets – cilvēces pēdējie 4200 gadi – ir tikai zīdaiņa šļupsti salīdzinājumā ar izdzīvotāju pieredzi. Tu droši vien brīnies, ka nekad neesi par vīriem dzirdējis?

2. Iespējams, par izdzīvotājiem tu neko neesi dzirdējis tāpēc, ka neesi pieredzējis mirkli, kad apkārtnē ietinas mēness apspīdētā dūmakā.

Tas ir brīdis, kad starp tevi un pagātņi savērpjas vakara migla.

3. Laika novirze – tie ir mirkļi, kad tiekas cilvēki, kas nav redzējušies gadiem ilgi. Viņiem ir kopīga pieredze un laiks, ko neatpazīst ļaužu straume, kura plūst tiem garām.

Laiks pārvēršas telpā – vietās, kur esam bijuši laimīgi. Cilvēkus šajā brīdī pārņem TĀLUMA SĀPES.

4. Kad vilciens iebrauc tumšā tunelī, mēs taču nekrītam panikā. Mēs paļaujamies uz to, kas vada mūsu vilcienu. Izdzīvotāji zina, kas vada viņu vilcienu.

5. Mūsu ceļvedis ir VIENS, saka izdzīvotāji. Vairāk viņi nerunā, tikai norāda uz "Izdzīvotāju noslēpumu grāmatu". Par ko ir šī grāmata, tu vaicāsi?

Ja tā stāsta par bailēm, tai jāstāsta arī par mīlestību.

6. Lai izdzīvotu, vispirms jānostiprinās savā teritorijā. Lai izdzīvotu ilgāku laiku, vajadzīgs drošs patvērums. Kāds štābs ir vislabākais? Tas atkarīgs gan no atrašanās vietas, gan no mērķiem. Tev ir jāizskata iespējas, ko piedāvā apkārtējā vide.

7. Štābs debesīs.

Plusi:

– tu vari visu pārredzēt un justies tikpat kā neaizskarams;

– šāds štābs ir ideāls, ja tev bieži uzbrūk. Ienaidnieki virzīsies ļoti lēni vai atteiksies no sava mērķa pavisam.

Mīnusi:

– šāda štāba būvēšana ir grūta un ilga;

– štābs atrodas tālu no izklaides vietām;

– tā eksistence atkarīga no tavas ticības, nevis gribas.

8. Debesis ir augstu, domā izdzīvotāji. Gandrīz neaizsniedzamas. Šīs domas viņos rodas, vērojot gubu mākoņus augusta debesīs. Tie līdzinās nerasniedzamiem kalniem un vilina tos, kas visu mūžu pavadījuši līdzenumā.

9. Kad pirms aptuveni 1,3 miljardiem gadu sadūrās divi melnie caurumi, abu milzīgo masu apvienošanās radīja vilni, kas ceļoja cauri kosmosam, līdz 2015. gada 14. septembrī sasniedza Zemi. To fiksēja sarežģīti instrumenti.

Tagad mēs droši zinām, ka Visums ne tikai spīd, bet arī runā ar mums, čukst vārda burtiskā nozīmē. Mēs esam pirmo reizi kā čukstu sadzirdējuši divu melno caurumu pēdējo kliedzienu, pirms tie tapa par vienu.

10. Mēdz teikt, ka mīlestība ievaino.

Tas nav tiesa.

Ievaino vientulība. Ievaino zaudējumi.

Mīlestība ir pasaulē vienīgā lieta, kas neievaino.

Tā glābj.

No: Venters, E. *Štābs debesīs: stāstu krājums*. Rīga: Ezis.lv, 2020.

2. teksts

Nesaredzama nolietojuma distance. Tā rauj no rokām ārā sirdi kā šokolādi un izdzer kā kafijas trauksmi, un viss kļūst stabilāk, ja arī ne pareizāk. Tā savieno pilsētas šalkas un dzīves alkas, pat ja ne vienmēr pietiek siltuma, lai tavos lūpu kaktiņos iekausētu smaidu. Es cieši saspiežu un turu īkšķus par tevi un par jums, bet no šejienes tuvākā gaisma ir malduguns.

Tas ir tas, par ko mēs nekad nerunājam.

Es pamostos agri vēsā rītā. Ieeju virtuvē un ilgi tecinu izlietnē ūdeni, līdz tajā var sasildīt rokas. Pretējās mājas logos spīd tikai dažas gaismas – no tām diskobumbu neuzvelt, un no redzamo siluetu kustībām deju soļus nesalasīt. Ielas laternu gaismā var redzēt, kā šalles un cimdi adītos kāšos slīd pāri pilsētai.

Rudens met lēnus lokus apkārt un kož manos ābolos. Mani grāvji ir pilni ar ūdeni, mani ziemāji galdi sazaļojuši pret salnām un nogurumu, mana dūmaka pilna ar ļaušanos. Mani koki tūdaļ laidīs lapas vaļā, bet savus krāsu laika glazēšanas cepļus pielies ar rēnumu – tad es viņiem un pats sev redzēšu cauri. Cauri redzami ir caurumi.

Dzīvība ir kā dubļi – kā pieduries, tā pielīp, un traipa iekaisums ar tevi paliks uz mūžīgiem laikiem. Es vairs nevaru, es gribu izstāties. Garāmejošie ķermeņi tik tikko jūtami izdala siltumu, un ar to pietiek, lai manā grimstošajā apziņā saglabātos vēlme pamosties kaut kur citur, jebkur citur. Bet tik skaistas debesis, tik skaistas debesis šovakar.

Es esmu ezera sajūta izslāpušā pilsētā. Pa nogrimušajām ielām es nāku uz koloniālo nostalgiju, ko no savas brīvības važām vij ielas bērni. No tās es reiz uzcelšu barjeru, kas nevienam vairs neļaus uzbraukt debesīs.

Es esmu nekustamā īpašuma reklāma bezpajumtniekiem. Mani var nopirkt tikai par bezcerības riecieni un izslēgt tikai ar veikala manekena dvēseles spļāvienu. Piekrīti man, un es tevi ievainošu.

Es esmu atvieglotā nolemība cilvēku stāvos, kas iznāk no psihoterapeita kabineta. Mani režisori savus aktierus vispirms mudina atvērties un uzdiedzē viņos pašapziņu, un pēc tam nokritizē līdz zemei. Mani pulkveži par kodolkara novēršanu vienlaikus saņem ordeni un rājienu. Pārmaiņas, uz kurām aicinu, nemaina gandrīz neko.

Es esmu tava gatavošanās īstajai, lielajai dzīvei, kas tā arī nekad nepienāk. Es nogulsnējos uz tevis kā kosmētika, ar ko tu gribi izcelt savu dzīvesprieku, bet kas tavu izskatu padara vecu. Manā klātbūtnē tu pamazām pārvērties par vienu no tām nogurušo akmeņu sirdīm, kas pa plaģiāta pastu viena otrai sūta mirušus burtus.

Es esmu aizmirsts solījums un nepateikts paldies. Es – mirklis gaidoša klusuma un pēc tam mūžību ilga vilšanās. Kad tu tikai uz brīdi aizver acis, un sakuras pa to laiku jau ir noziedējušas, mēs satiekamies – un tad es kļūstu par kādu citu.

No: Buholcs, J. Baltu krustojumu rīts: stāsts.

Konteksts. 2021.

3. teksts

Marija nobučo suni. Ir sazēmējuma brīdis. Domas nav stabilas, ir bailes. Nākotnes drebuļi. Viss ir jāizdzīvo. Šobrīd liekas – viss ir beidzies. Bet varbūt viņai atļaus vēl turpināt.

Sazēmējuma stundas rit lēni. Laiks pazūd. Viss izskatās citādi. Rīts nav rīts, un vakars nav vakars. Tomēr šī sajūta ir nepieciešama. Pabūt ārpus.

Marijai parādījās neticams sapnis, kurā viņai bija uzticēts mazs bērniņš. Viņa to nesa uz rokām cauri pūlim. Viņa zināja, ka tā ir liela atbildība. Bet pēkšņi viņu kāds sauca. Pūlī stāvēja jauna meitene, un Marija uz brīdi, tikai uz brīdi lūdza viņai paturēt bērniņu.

Marija aizgriezās tikai uz mirkli. Un jau nākamajā mirklī viņa redzēja, ka meitene ar bērniņu rokās dodas lejup pa lielām kāpnēm. Marija gribēja skriet, bet kaut kā laiks apstādināja mirkli. Viņa redzēja, kā meitenei nejauši paslīd kāja un bērniņš izslīd no rokām un nokrīt. Un šajā brīdī Marija saprata – nekas nav viņas rokās. Tikai ar savu vēlēšanās spēku viņa var vai nevar palīdzēt bērniņam.

Viņas galvā griezās galaktikas. Varbūt izdosies, bet varbūt ne. Tas bija laika un dzīvības pulkstenis – bērniņam jāizdzīvo. Viņa stāvēja klusi. Un domāja tikai par dzīvību.

Itin kā no malas viņa nolūkojās pūlī, kas skrēja uz nokritušā bērniņa pusi. Viņa redzēja raudošo meiteni, kura šautīja sevi par nejaušo kļūmīgo soli.

Marija domāja tikai par dzīvību. Kaut kāds neticams spēks viņā iemājoja. Viņa redzēja sevi ar kronīti galvā. Tas bija necils kronītis, ar mazām, sārtām odziņām pušķots. Varbūt no ķērpjiem, varbūt no sūnām. Bija viegli to nest. Un tas palīdzēja domāt par dzīvību.

Un tad viņa redzēja – pūlis pašķīrās, kāds vīrs pacēla bērniņu no akmens trepēm. Un bērniņš bija pavisam vesels. Nekas no ļaunākā paredzētā nebija piepildījies. Viņš elpoja, smējās, dzīvoja. Un pūlis priecājās bērniņam līdzī. Vienkāršs dzīves uzvaras brīdis. Tik skaists un tik piepildīts.

Sazēmējums beigsies, un Marija ceļos tālāk. Lai arī tas bija tikai sapnis, bet viņa izglāba bērniņu.

Acs domā, ka nevajag pierakstīt. Pārāk tiešas eksistenciālas bailes. Mūsu laiks ir sazēmēts, nekas nav paredzams. Izvēles ir tik trauslas. Atmiņa, domas sadrumstalojas.

Acs atceras pavasara rītu. Gaiss ir tīrs un caurspīdīgs. Pārāk agri atlido gājputni, pārāk agri plaukst pumpuri. Tiecas dzīvot. Pērnās lapas ir tikai kā liecinājums, ka viss pagājis. Tā nav. Viss turpināsies. Acuraugs būs vai nebūs, bet turpināsies.

Rīts atnāks – samieļojies, pelēks, vai varbūt gaismiņa izsitīsies caur rēno miglas slāni. Putni atlidos. Ievērs māju būrītī vecajā ābelē. Kā ik gadus. Tur čivinās jaunas dzīvības. Putnu māte un putnu tēvs sēdēs koka zarā iepretim, jo viņiem būrītī nebūs vietas. Viņi būs, tikai lai nestu barību, sargātu un nosargātu. Viņi nesīs tārpņus un zālītes pamīšus, lai barotu un izbarotu. Un paši gulēs uz zariņa uzmetušies, gulēs caurā miegā, lai atkal dzirdētu kluso dzīvības čiepstēšanu.

Dzīvība nav bez palīga. Dzīvība nav bez dievpalīga. Un neviens jau nav to redzējis. Arī Acs. Tikai nojausmas. Bet brīdis ir kā brīdis. Agrs rīts, laime pamosties, pateikt paldies putna vai arī cilvēka balsī.

No: Ikstena, N. Sazēmējums. Ūdens mirdzēšana: romāns. Rīga: Dienas Grāmata, 2021.

4. teksts

Gleznšana ar katru dienu kļūst grūtāka, Mērija labprātāk gribētu izskriet dārzā un iekrist uz mutes slapjajā zālē starp ābeļnīcas kritušajiem āboliem un justies kā viena no viņiem, kritusī, grēka ābolā kodusī leva, bet viņai nav tāda audzināšana, savas sajušanas ir jātur uz iekšu – tā viņi tur darbojas, Rozentāls ar plašu žestu velk lokus gaisā, Mērija velk uz iekšu, tur iekšā. Pēc vienas pozēšanas reizes, kad gleznotājs atkal ir vienādiņ jokojis, Mērija pieiet pie molberta apskatīt sadarīto. Vispār viņa grib teikt: – Cik gan daudz dzidras caurredzamas un mīkstas gaismas šajā rudens dienā jūs esat atradis, Rozentā! – Un asteru pušķa sārtums atblāzmo viņas vaigos, viņa grib teikt, un vēl viņa grib pateikt: – Es jūs mīlu! Mīlu, Rozentā, dzirdat! – bet tā vietā tik muļķīgi iespurdzas:

– Vai, cik man lustīgas acis!

Gleznotājs satumst, nomurmina: – Ak, tad jums acis nepatīk! – un žigli sāk berzēt un labot, žvīks, žvāķš, un nu pavisam cits izteiciens parādās Mērijas sejā.

– Nē, nu bija jau labi...

Tā viņš tur švīkāja, laboja, slaucīja, līdz ar strauju kustību nosprauda papi nost no štafelejas, satina, pasita padusē – ņemšot sev līdzī, labošot mājās. Dabūs Mērija atpakaļ savas lustīgās acis!

Ar visu padusē pasisto rulli pa vārtiņiem laukā ejot, viņu pārtvēra Mamiņa, kas uzreiz prasa – ko tad mākslinieks tur zem apmetņa nesot?

– Iesāko bildi, – Rozentāls saka, – vajag bik piepravīt, – bet Grosvalda kundze jau nu gan zina, ko nozīmē Rozentāla „vajag bik piepravīt” – ne viena vien iesākta (un jau apmaksāta) glezna tā bija aizgājusi un netika ne izlabota, ne kādreiz vēl redzēta. – Nē, nē, šitas jums, Rozentā, vairs neies cauri, – Marija Grosvalde stingri uzstāj. – Es to portreju esmu pasūtīnājusi, es viņu esmu jau aizmaksājusi – nesiet vien atpakaļ salonā, spraudiet pie štafalejas un labojiet, cik vien vēlaties, ziema vēl tālu! Bet tikai uz vietas!

Tā nu Mamiņa to gaišzilo pasteli mākslas vēsturei izglāba, bet savas meitas lustīgo acu skatienu gan ne – tas tajā bildē neatgriezās. Tur paliek Mērijas uz iekšu ievilktais sirdssāpes un pareģojums, ka gleznotājs pavisam drīz būs laimīgs bez viņas.

Un, kad vienu vakaru Māsiņa, pie Mērijas portrejas pieskrējusi, iesaucās: – A par ko tā viena astere tāda noļukusi, ar galvu uz leju kā beigtam putnam? – Mērija jau gan zināja pareizo atbildi, kāpēc.

Kad gleznotājs bildi bija pabeidzis, pasteļa krītiņu putekļus slaukot no pirkstiem, pabrīdināja Mēriju: – Nu ir galā, nu kādu laiku neaiztiekat. Lai apvelkas, un kaut kas lai drusku nost nobirst. Tad stāvēs ilgi.

Nu bija galā. Apvilcās, un kaut kas drusku nost nobira. Bet stāvēja ilgi. Vēl šodien.

No: Želve, K. Grosvaldi: Gleznotājs: romāns. 2020. <http://www.punktummagazine.lv>

5. teksts

Ingas Žoludes romāns „Vendenes lotuspuķe” ir par latviešu rakstnieku un dzejnieku Jāni Poruku (1871–1911).

Pirmā lieta – es nomainīju savu garderobi pilnībā. Te neviens nevalkāja tādus nabagu vamžus, kādā es biju ieradies. Uzpirku sev pāra jaunas krādziņas, dažādi izgrieztas. Tad vēl kakla lakatu. Kurpes. Viesnīcas bārdzinis man ieteica lietot matu un ūsu pomādi, un es nopirku arī tās. Saprotais, arī Ķelnes ūdeni, izmeklēju smaržu, kas atgādināja baltu puķu aromātu. Naudu biju saslēpis gan svārku oderē, gan dažus gabalus turēju kabatās, lai pie vajadzības varētu tūdaļ norēķināties.

Izgājis laukā, devos uz *Unter den Linden* aleju. Un lai gan tā bija tikai liepām apstādīta iela, es tūdaļ sajutu lielāku radniecību ar šīm neizplaukušajām liepām nekā ar visām Rīgas liepām vai Druvienas mežiem. Man neviens nepiegrīza vērtības, jo nu jau es biju apgērbies un apāvies pa Eiropas modei un iederējos te tik labi, ka neizcēlos kā ubags gadatirgū. Es lēni špacierēju pa ielām, lai gan bija auksts un jaunās kurpes vēl nebija kļuvušas ērtas, un aplūkoju dāmas, kas gāja zem rokas kungiem ar labi koptām bārdām un stingrām platmalēm. Grabēja karietes, slīdēja kamanas, un žvankstēja zvaniņi, un gaiss dzirkstīja no dzīvības un brīvības. Nekad es vairs neatgriezīšos tajā nabadzības būrī, NEKAD! To es apsolīju pats sev, ka turpmāk mana dzīve būs manis cienīga.

Nogāju līdz teātrim, kurā viesnīcas šveicars man bija apgādājis biļeti uz vakara uzvedumu. Gaitenītī virzījies pa tepiķi cēli kā ikviens, kas šeit kopš dzimšanas ar savu statusu piederīgs. Pārvarēt savu būri, savas važas, savu šauro likteņa telpu! [...] Orķestra bedrē aplūkoju savus amata brāļus vijolniekus, kuru plaukstas locītavas kustināja locīņus tā, it kā tie būtu rokas pagarinājums. Un es zināju, ka nepaies necik ilgs laiks, kad visi šie ļaudis – un es aplaidu skatu riņķī amfiteātrim – būs nepacietīgi dzirdēt manu mūziku.

Kā apdullis es lidoju pāri pilsētai uz mūzikas radītā viļņa, kas mani aiznesa uz restorāciju, jo bija jāietur vakariņas. Tinteszivs zupa ar sudraba karoti un koriandra maizi. Tad kokteiļsalāti deserta traukā ar puravu gredzeniem un vīnogu ķekariem. Ēšana ir skaista, ēšana ir izsmalcināta. Tāda tā ir kultivētiem ļaužiem, nevis ar mizu vārīti tupeņi, aizdarīti ar pacietību pēc sāta. Visbeidzot arī hauptgerihts, kuram man vairs tikpat kā nebija vietas, jo laikam mana māga bija tik maza kā nabagiem, kuriem nebija daudz jāēd. Bet bulļu vaigi baltā mērcē ar samaltiem ķiplokiem un medu smaidīja man pretī, un arī es tiem uzsmaidīju un gabaliņu pa gabalam notiesāju, nesasmērējot iestērķelēto salveti, ko ķelneris bija aizspraudis aiz manas krāgas, lai tā nenotriektos ar visām šīm gardajām zostēm. [...]

Tonakt es mīlēju dzīvi. Es mīlēju savu dzīvi, un man nebija nekādas daļas gar citu dzīvēm. Manējā mani apmierināja, beidzot un pilnīgi apmierināja, un es elpoju ar baudu un dziļi. Es nebiju nekur citur, bet tieši šajā vietā, kur dzīvi dzīvoja, nevis nesa, pacieta vai kalpoja. Tagad es pats noteicu savu līmeni. Vāczeme, mana māte, kas devusi man otru dzīvi – dzīvības pilnu. Šai dzīvei beidzot bija garša. Tad tāpēc ļaudis bija priecīgi dzīvot, tad tāpēc ļaudis izbaudīja dzīvi, tad tāpēc viņi ļāva dzīvei sevi nest! Labi, ka es nebiju ļāvies savai vecajai dzīvei sevi nest – uz kapiem, uz dziļo, melno bedri.

No: Žolude, I. Vendenes lotuspuķe: romāns. Rīga: Dienas Grāmata, 2021.

6. teksts

Nekas nav mainījies, viss ir tāpat. Tepat vien esmu, savā ierastajā vietā. Uz dīvāna atzveltnes, uz sofas, rīta saulē uz palodzes, uz plīts, kad tā vairs nav karsta, bet tīkami silta; es esmu gultā, kad neviens mani nedzen laukā, es esmu veļas skapī, uz sliekšņa pie ārdurvīm, uz persiešu tepiķa lielajā istabā, es esmu zem drēbju pakaramā un grāmatplauktā pie pašiem griestiem; es paslēpjos pagultē, apakš lielā ēdamgalda, es ielienu aizskapē vai pasprūku vannasistabā zem vannas, un vispār, kad neviena nav mājās, man patīk palīst zem segas vai iekārties biežajos aizkaros.

Tas pats gumijkoks, kura podā kārpīties nav brīv, [...] tas pats ēdiena trauciņš un dzēriena bļodiņa virtuves stūrī. Tās pašas krāsniņš, kuras saimnieki kurina allaž par retu, un vecā dīvāna stūris, uz kura nadziņus asināt vienmēr tik ērti.

Skapjos tās pašas drēbes – saimnieces kleitas, saimnieka uzvalki, krekli un bikses, un tam visam tieši tāpat kā vienmēr tik ļoti mīļi pieķerties manas spalvas. [...] Plauktos – visas tās pašas grāmatas, kuras jaunības dienās man dažkārt ar lielu troksni izdevās nogāzt uz grīdas (vienreiz tās gandrīz uzkrita pašam uz galvas).

Arī aiz loga viss pa vecam. Cilvēki, cilvēki, auto, zirgi, rīts, diena, vakars, nakts, muša.

– Kisa, Kisa, Kisa! – mazā skraida pa visu dzīvokli un sauc. Tā nu es tagad visu pametišu un tūliņ ar viņu spēlēties skriešu.

[...] Jā, mežs, jā, dārzs – to gan man tagad pietrūkst. Tas tagad mainījies, nebrauc uz vasaras māju vai arī mani līdzī negrib vest. Nav vairs aukstās un slapjās rasas zāles stiebro no rīta, nav man odiņu, mušu, taureņu, zirnekļu, varžu un ķirzaku; nav vairs čiepstošu putniņu zaros un nav arī ciršļu, kurmju un pelišu, ko man tik ļoti patīk saimniekiem virtuvē nest.

– Kisa, Kisa, Kisa! – mazā tik klaigā, meklē mani, pa visām istabām staigā.

Lai klaigā, man savs svarīgais darbs darāms. Man jāguļ uz spilvena pievērtām acīm un jādomā par to, kā viss ir. Par saimnieku kurpēm un zābakiem, kas priekšnamā uz grīdas man stāsta par to, kas redzēts uz ielas. Par sastaptiem suņiem un svešiem kaķiem, par visādiem ļaudīm un darbiem, un ciemiem. [...]

– Kisa, Kisa, Kisa, – mazā sauc. Lai sauc, man tagad jāizstaipās, jānožāvājas un jāiet paraudzīties, ko dara rozes vāzē, tai pašā vāzē, kas redzama gleznā, palūkot, vai kāda lapiņa vai ziedlapiņa kopš vakardienas nav kļuvusi sausa, ar vaigu, ar ūsām pieglausties, ar zobiem paknibināt, paostīt ūdeni vāzē, izstaipīties un nosēsties vāzei līdzās.

Arī no šāda skatupunkta viss izskatās tieši tāpat kā senāk. Atzveltnes krēsls, [...] saimnieka smagnējais rakstāmgalds, galda lampa, tintnīca, jaunākās avīzes, atplēstas vēstules; patafons – mūzikas ripu griezējs, radiofons – svešu balsu teicējs, tālrunis – sienām cauri runātājs.

Un tieši tāpat kā senāk ir jāapkopj nagi [...], kažoks, protams, jāuztur kārtībā – kreisais sāns, labais sāns, pakalķāja...

– Kisa, Kisa, Kisa! – mazā nevar rimties, nav iespējams mierīgi pat nomazgāties.

Būs vien jāiet lūkot, ko grib. Vai tikai tā nebija bļodiņa, kas tur pret grīdu nograbēja.

Jā, te gan šis tas ir mainījies.

Agrāk bļodiņā nekad neparādījās desa, bet tagad desa ir diezgan bieži. Kolīdz lielie neredz, mazā ir pieliekamajā iekšā, un bļodiņā parādās gabaliņš desas. Desa ir laba. Tas ir kas jauns.

– Kisa, Kisa! – mazās balss izmainās, beidzot meklētais sasaukts un atrasts.

No: Bankovskis, P. Jaunie cilvēki. Kur pazuda saimnieks?: stāstu krājums. Liels un mazs. 2017.

1. teksts

Balts sniedziņš snieg uz skujiņām,/ un, maigi dziedot, pulkstens skan... Rindas, kuras pavisam drīz pie Ziemassvētku eglītes skaitīs jaunākā paaudze, bieži vien nezinot autora vārdu. Ar pieaugušajiem ir labāk – pamatskolā un vidusskolā apguvuši obligātās literatūras kursu, Jāņa Poruka vārdu zinām itin labi, un, to minot, acu priekšā noplaiksnī „bālie zēni”, visiem laba vēlētāja Kukažiņa, Knipskas kaujas varonis vai varbūt zaudētājs Cibiņš un mūžīgās pērles meklētājs Ansis Vairogs... Taču bāli trauslās, romantiski ilgpilnās esamības fantoms, ar kādu mums saistās vairāk nekā pirms simt gadiem dzīvojušā dzejnieka un prozaikļa tēls, kā izrādās, nebūt nav viss.

To apliecina apgāda „Dienas grāmata” romānu sērijā „Es esmu...” tikko izdots rakstnieces Ingas Žoludes darbs „Vendenes lotospuķe”, kas pārsteigtajam lasītājam demonstrē gluži citu Poruku: dzīvīgu, kaislīgu, pat vētrainu. Un norāde uz šo „citādo Poruku” mums, izrādās, visu laiku bijusi acu priekšā: kā pavēsta gan pats galvenais varonis grāmatas lappusēs, gan romāna autore intervijās, dzejnieka uzvārds, kas izrunājams ar cieto „o”, cēlies no krievu valodas vārda ar nozīmi „šaujampulveris”, un to Poruka sencim uzvārdu došanas laikā piešķīruši, tieši pateicoties saņēmēja vētrainajai, eksplozīvajai dabai. [..]

Rietumu elpa

Kā Bībeles stāsta pazudušais dēls Jānis Poruks no Druvienas dodas iekarot Rietumus ar tēva doto kapitālu un labdara stipendiju azotē, cerīgs iegūt mūziķa vai vismaz mūzikas *paidagoga* specialitāti. Taču – ak vai! – iepriekš minētās trīs moiras noauž tīklu, kurā jauniešs sapinas un, atkal atbalsojot Bībeles stāstu, „notērē savu mantojumu, netikumīgi dzīvodams”. Krāšņie uzdzīves un bohēmas apraksti, kuru vidū odas gastronomiskām baudām teju pārskan tās, kas veltītas sievietēm, atstāj ēnā mūzikas garu, – un pēc gada Jānis, vīlies un smeldzes pārņemts, tā arī neieguvis nedz grādu, nedz mūžīgu mīlu, atgriežas savā Sodomā jeb Rīgā. Taču nevar piekrist, ka šis laiks būtu veltīgi izniekots.

Pamazām atteikdamies no sapņa piejaucēt vijoli, Jānis sāk apjaust, ka viņa talants slēpjas pavisam citur, un sāk rakstīt – vispirms sava iecienītā Vāgnera iespaidā tapušās, bet ne visai izdevušās lielās muzikālās drāmas un filozofiskus traktātus, bet pamazām pāriet pie viņam vēlāk visvairāk raksturīgā stāsta un garstāsta žanra. Taču Drēzdenes (romānā nodēvēta par Elbflorenci) iespaidi, Rietumu brīvā, spožā elpa arī turpmāk cauraudīs latviešu romantiķa darbus, nekad neļaujot tiem nolaisties tikai līdz „būdiņas un skala gaismas” idealizācijai.

No Vācijas pārvesto iespaidu vidū neizdzēšams būs austrumnieciski noslēpumainais lotoszieda tēls, kuru mūsdienu autore izvēlējusies kā centrālo simbolu autora būtības raksturošanai. Jā, pats Poruks lotosa ziedu visu mūžu asociēs ar skaistas sievietes simbolu un par Vendenes lotospuķi sauks savu pēdējo mīlestību Ernestīni, taču šķiet, ka vismaz romāna kontekstā lotosa tēlā iemiesojies viņš pats – noslēpumaini krāšņs un svešāds, brīžiem garīgi pārlieku trausls robustajai sadzīves videi. Trešā romāna daļa aizved dzejnieku uz Vendeni, t. i., Cēsīm, kur tas šķietami atradīs alkto – mīlestību un sapratni, atzīšanu literārajās aprindās –, beidzot itin kā stabilizējoties pēc daudzajiem gadiem, kas pavadīti, mētājoties starp darbavietām un sievietēm, kaislībām un savas vietas meklējumiem. Taču izrādās, ka tas, pēc kā alkst romantiķa sirds, atrodas virs un aiz tā, kas šai pasaulē vispār sasniedzams. [..]

Pēc: Simsone, B. Jāņa atklāsmes grāmata. Diena, 2021. Ingas Žoludes romāna Vendenes lotospuķe recenzija. <https://www.diena.lv>

2. teksts

Lindas Spundiņas saruna ar valodnieci Diti Liepu.

Linda Spundiņa: Kādas ir jūsu attiecības ar latviešu valodu, un kā jūs nolēmāt kļūt par valodnieci?

Dīte Liepa: Es domāju, ka tā jau neviens cilvēks nenolemj, ka viņš kļūs par valodnieku. Bija tāds likteņa pavērsiens, ka es sapratu, – es varu skaidrot, varu mācīt, un man tam pietiek pacietības. Un arī pašai ir vēlšanās to zināt un izprast. Varbūt tas arī ir mudinājis nodot to citiem. Attiecības ar latviešu valodu ir visciešākās – joprojām esmu ierindā, joprojām mācu latviešu valodu un ar to saistītos mācību priekšmetus. Patlaban visvairāk Rīgas Stradiņa universitātē. Es arī pieredu pie tiem cilvēkiem, kas uzskata, ka arī dzimto valodu un dzimtās valodas prasmes var pilnveidot visu mūžu. Nav tā, ka mēs tikai mācāmies svešvalodu, jo ļoti bieži sabiedrībā ir tāds priekšstats, sevišķi jauniešiem, – ko gan es jaunu varu latviešu valodā iemācīties. Es jau to esmu apguvis skolas laikā. Latviešu valodu arī var mācīties, jo nepārtraukti ir kādas jaunas atziņas, jauni vārdi, jaunas nostādnes. Tāpat parādās arī jauni virzieni, piemēram, tagad ļoti daudz mēs runājam par latviešu valodu sociālās tīklošanās vietnēs, par iekļaujošo latviešu valodu. Aktuāla ir kļuvusi vieglā valodā un vienkāršā valoda – kā tekstus latviešu valodā varētu pasniegt pielāgotā veidā, lai latviešu valoda būtu vēl tuvāka un saprotamāka visiem iedzīvotājiem. Tajā skaitā arī ārzemniekiem, kas apgūst latviešu valodu.

Jūs pieminējāt ārzemniekus, kas apgūst mūsu valodu. Ar ko tieši mūsu valoda ir atšķirīga no citām pasaules valodām?

Es gan tieši ar ārzemniekiem nestrādāju, taču tas, cik daudz esmu dzirdējusi, ko ir stāstījuši kolēģi, tāpat arī ar tiem, ar kuriem es esmu runājusi, – cilvēki parasti nebeidz brīnīties par to, cik mums ir bagāta locījumu un galotņu sistēma. Kā jūs saprotat, tā ir latviešu valodas īpatnība, kādas citām valodām, piemēram, nav.

Jūs minējāt, ka valoda mainās. Vai latviešu valoda var mainīties tik tālu, ka pēc laika mēs to vairs nevarētu atpazīt?

Jā, katra paaudze nāk ar savu latviešu valodu. Katra paaudze nāk ar savām valodas pārmaiņām. Tieši tāpat kā tas ir bijis raksturīgs jebkuras paaudzes lietotājam, kā parasti saka bērniem un mazbērniem, „kad mēs augām, tā nebija”. Pārfrāzējot – kad mēs augām, tā nerunāja. Es domāju, ka patlaban vecāki saskaras ar to, ka viņi var salīdzināt savas skolas gaitas, kad, piemēram, bija pilnīgi citi vārdi, protams, citas mācību grāmatas. Latviešu valoda nekad nevar būt tāda, kāda tā bija gadsimta sākumā, un arī tāda, kāda tā bija pirms četrdesmit, piecdesmit gadiem. Noteikti mainīsies, un to nosaka kārtējā jaunā paaudze, kas nāk ar saviem valodas jaunumiem, ar saviem vārdiem un attieksmi. Valoda ir kļuvusi daudz angļiskāka un droši vien nākotnē tāda vēl vairāk kļūs. Bet to mēs diemžēl nevaram ietekmēt. To noteiks paaudze un tās paaudzes lietojums, kura šo valodu tādu būs veidojusi. Protams, noteiktajām robežām ir jābūt. Par tām robežām mēs visi arī runājam un iestājamies. Ir savas zelta normas, kuras mēs nepārkāpjam, kaut vai, piemēram, šī locījumu bagātā sistēma, ko mēs katrā teikumā lietojam. Taču leksikas ziņā, valodas daudzveidības ziņā – noteikti valoda tiks bagātināta arī nākotnē.

*Pēc: Spundiņa, L. Arī pati diktātā bez kļūdām neiztiek. LSM, 2021. Saruna ar valodnieci Diti Liepu.
<https://www.lsm.lv>*

3. teksts

Fiktīvās valodas

Fiktīvās valodas ir mākslīgi konstruētas valodas izmantošanai izdomātā vidē, piemēram, daiļliteratūrā, videospēlēs, filmās.

Vairumā gadījumu fiktīvās valodas tiek radītas viena mākslas darba vajadzībām, lai paspilgtinātu atsvešinātības efektu, piemēram, filmās par ārpuszemes civilizācijām vai noslēpumainām kopienām. Tās var tikt veidotas uz reāli eksistējošu valodu vai valodu kombināciju pamata, vai arī īpaši radītas tā, lai neatgādinātu nevienu plaši pazīstamu valodu. Vairums šādu valodu tikai epizodiski un nesistēmiski imitē runāšanu, tomēr ir valodas, kas veidotas, ievērojot noteiktu sistēmu, kā arī aptverot pietiekami plašu vārdu krājumu.

Pastāv gandrīz divdesmit fiktīvo valodu, kuru izplatība pārsniegusi viena daiļliteratūras darba vai filmas robežas. Visbiežāk tās sākotnēji vieno šī mākslas darba fanu klubu dalībniekus, kas tās izmanto savdabīgas valodas spēles ietvaros, bet ar laiku šīs fiktīvās valodas var pārsniegt šo sociālo tīklu robežas.

Fiktīvās valodas var tikt izmantotas literatūrā, piemēram, Entonija Bērdžesa romānā „Mehāniskais apelsīns” (1962) nadsat* – krievu valodai līdzīgu formu [...]; „Eirovīzijas” konkursā 2003. un 2008. gadā Beļģiju pārstāvēja dziesmas „Sanomi” un „O, Julissi” izdomātā valodā; 2008. gadā Nīderlandes dziesmas „Amambanda” vārdi daļēji bija angļu, daļēji fiktīvajā valodā.

Daudzām fiktīvajām valodām ir radīta arī sava īpaša rakstība – t. s. fiktīvie alfabēti. Plašāk zināmais no tiem ir klingona valodas alfabēts tengvars, ko Dž. R. R. Tolkīns lietojis „Gredzenu pavēlniekā” un citās šīs sērijas grāmatās. [...]

Pazīstamākā filmu industrijā radītā valoda ir klingons, 1979. gadā filmas „Zvaigžņu ceļi” sižeta paspilgtināšanai izstrādātā citplanētiešu saziņas forma, kas izveidotu gramatisku struktūru un pietiekami plašu vārdu krājumu guva kopš 1984. gada, kad lingvists Marks Okrends pēc studijas *Paramount Pictures* pasūtījuma no dažādu viņam zināmo valodu elementiem konstruēja oriģinālu jaunvalodu. [...] M. Okrends 2001. gadā radīja arī atlantiešu valodu Disneja studijas filmai „Atlantīda: zudusī impērija”, izmantojot galvenokārt rekonstruētas protoindoeiropiešu valodas materiālu. [...]

Fiktīvu valodu veidošana jeb glosopoēze var kļūt par nopietnu aizraušanos vai pat par profesionālās darbības sastāvdaļu. Plašāk zināmas ir Dž. R. R. Tolkīna (1892–1973), „Hobita” un „Gredzenu pavēlnieka” autora, izstrādātās valodas. Dž. R. R. Tolkīns pēc izglītības bija lingvists, senangļu valodas speciālists. Jau kopš pusaudža gadiem viņš aizrāvās ar valodu veidošanu, turklāt radīja arī leģendas un mītus par šo valodu runātājiem, viņu vēsturi un mitoloģiju. Nozīmīgākais projekts – t. s. elfu valodu saime – tika pilnveidots vairāk nekā piecdesmit gadu, kuru laikā Dž. R. R. Tolkīns pēc reālu valodu saimju diverģences modeļa radīja vismaz piecpadsmit radniecīgas valodas un dialektus, no kuriem pazīstamākās ir kvenjas valoda un sindarīnu valoda. [...]

Viena no jaunākajām fiktīvajām valodām ir filmā „Avatars” (2009) izmantotā nāvi valoda. To sešu mēnešu laikā izstrādāja lingvists Dienvidkalifornijas Universitātes profesors Pols Frommers.

Pēc: Baltiņš, M., Druvieta, I. Ceļavējš cilvēku ciltij: Valoda sabiedrībā. Rīga: LVA, 2017.

*nadsat – angļu *teens* krieviskais analogs, slengs

4. teksts

Vērienīgākais projekts pēdējo desmit gadu latviešu literatūrā – rakstnieces Gundegas Repšes rosinātā vēsturisko romānu sērija „Mēs. Latvija, XX gadsimts” – ir noslēdzies. Trīspadsmit rakstnieki trīspadsmit romānos savu sakāmo ir pateikuši. Turpmāk neizbēgami sekos projekta izvērtējums – domājams, ne mazāk grūts kā radīšanas process, jo atrast kopsaucējus trīspadsmit talantīgu un neatkarīgu autoru darbos nav nekāds vieglais uzdevums. Tomēr jāmēģina: kaut vai tāpēc, ka daudzi no autoriem novērtējumu visnotaļ pelnījuši.

Liela daļa romānu autoru pieder noteiktā laikposmā (50., 60., 70. gados) dzimušai paaudzei, kas padara viņu redzējumu uz 20. gadsimta Latviju personisku [...]. Tāpat jāpiebilst, ka daļa romānu pilnīgi noteikti ir lasāmi arī kā atsevišķi darbi, par kuru atbilstību vēsturiskā romāna kritērijiem lasītājs, iespējams, pat neaizdomātos, ja nebūtu attiecīgā apzīmējuma uz izdevuma vāka.

Intrīgējošākā un, pēc daudzu kritiķu domām, vērtīgākā sērijas kopīgā iezīme ir autoru teju vienbalsīgā pretestība savulaik padomju režīma uzspiestajai vienotajai vēstures interpretācijai, tā vietā savos darbos piedāvājot dažnedažādas „mazās vēstures”, [...] praktiski visi romāni tikai garāmejojot skar „lielās” vēsturiskās norises, kas citviet būtu ieņēmušas romānu sižetisko centru – piemēram, abus pasaules karus; rakstnieki it kā apzināti izmainījuši perspektīvu, šīs norises padarot par „mazo stāstījumu” fonu, nereti pat detalizēti neraksturotu, jo rakstniekus daudz vairāk ir interesējusi mazā cilvēka vēsture. Tā cilvēka stāsts, kurš neparakstīja lēmumus par lopu vagoniem, bet tika tajos iesēdināts. Kurš nelūdza iespēju mitināties Latvijas armijas virsniekam denacionalizētā dzīvoklī, bet tādu saņēma. Kurš negribēja piedalīties karā, bet tika tajā aizsūtīts. Kurš gribēja tikai nodzīvot visparastāko cilvēcisko dzīvi, bet tā vietā tika ierauts nepārskatāmos notikumu mutuļos, kuros, kā jau ekstrēmas krīzes situācijās, viņi virspusē uznesa gan absolūto cilvēciskumu, gan necilvēciskumu (nereti vienlaikus), un piespieda civilizēto 20. gadsimta rietumu civilizācijas ieguvumus iekļaut savā pieredzē ne tikai vārdos. Karu. Badu. Okupāciju. Holokaustu.

*Pēc: Simsone, B. Plīsumi audumā. Lodziņi mūrī. Par romānu sēriju „Mēs. Latvija. XX gadsimts”.
Jaunā Gaita: žurnāls, 2018.*

2018. gada 25. septembrī, Saeimā vērtējot Baltijas Asamblejas balvas kandidātus, starptautiska žūrija lēma 2018. gada balvu literatūrā piešķirt rakstniecei Gundegai Repšei par vēsturisko romānu sērijas „Mēs. Latvija, XX gadsimts” ideju, koncepciju un kuratores darbību 13 romānu izdošanā, kā arī par romānu „Bogene” kā vienu no šīs sērijas darbiem.

25. oktobrī, saņemot Baltijas Asamblejas balvu Viļņā, Gundega Repše saka nelielu runu:

„Nav pārāk daudz attaisnojumu tam, kāpēc kāds vai kāda ir rakstnieks. Tam gan ir tūkstošiem aizkustinošu iemeslu, bet attaisnojumi, manuprāt, tikai divi.

Rakstnieks ir vienīgais, kas savas dzīves – rakstīšanas – laikā rūpējas par vārdu jēgu. Par to, lai vārdus, kolīdz dzīve, vara un mode tos vērtuši tukšus, grabošus, netīrus, devalvētus un pazemotus, – izmestu miskastē. Protams, bieži vien tieši rakstnieks būs arī tas, kurš apgrēkoto vārdu izvilks no dubļiem, nomazgās, šķīstīs un iedos tam jaunu dzīvi, bet tieši tādēļ rakstnieka dzīve priekš citiem ir bijusi un būs tik bīstama.

Melu laikmetā tukšu vārdu simfonijas vidū viņš pasaka, ka mīlas saturs nu ir kļuvis naidis, ka skaļā taisnīguma saturs ir Varmācība.

Iespējams, ka rakstnieks paliks vienīgais uz planētas, kurš lietos valodu. Iespējams, ka tieši tāpēc viņš paliks vienīgais, kurš spēs saprast otru cilvēku no citurienes, no nākotnes. Viņš spēs nodot vēsti par to, ka mēs esam bijuši. Labvēlīgu apstākļu gadījumā pat nodot ziņu, kādi mēs bijām.

Manuprāt, šie divi manis iedomātie attaisnojumi priekš rakstnieka ir diezgan nopietni.”

Pēc: Repše, G. Skiču burnīca. Simts. Rīga: Dienas Grāmata, 2019.

5. teksts

Oktoobra pirmajā pusē tiešsaistē notika 13. Starptautiskais baltistu kongress „Baltu valodas laikā un telpā”. Valodas speciālistu pulkā tas ir patiesi gaidīts notikums. Tēmu loks sniedzās no baltu valodu likteņiem laika nogriežņos līdz skatījumam uz valodu mūslaikos. Joprojām aktuāls jautājums par angļu valodas ietekmi.

Kongress notiek reizi piecos gados, un tā tradīcija aizsākās 1965. gadā Viļņā kā savdabīgs solidaritātes pasākums, jo lietuvieši un latvieši ir radniecīgas valodas.

Baltistu kongress pirmo reizi notika attālināti – „Zoom” platformā. Dalībnieku bijis vairāk nekā citus gadus. „Ja ņemam vērā, ka pirmajā kongresā jeb konferencē bija tikai 12 referāti, tad šajā jau bija 140,” salīdzina Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta direktore Sanda Rapa. Divām ierastajām sadaļām, kur pēta baltu valodu etnoģenēzi un mūsdienu baltu valodu stāvokli, proti, sinhronisko valodniecību, pievienojusies arī trešā – kā baltu valodas dzīvo digitālajā pasaulē. Sanda Rapa uzskata, ka baltu valodas lieliski soļo līdzī laikiem un dažās jomās pat ir tikušas tālāk nekā pārējā pasaule, jo „Tēzaurus” top, pētījumi top.

Savukārt, runājot par mūsu valodas attīstību, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas profesore Andra Kalnača norāda arī uz kādu risku, saistītu ar globalizācijas tendencēm, kas šobrīd izpaužas kā angļu valodas „uzlidojums” latviešu valodai. Viņa paskaidro: „Ļoti daudz ko mēs lasām angļiski, skatāmies angļiski, klausāmies angļiski, un tad mums sāk likties, ka arī izteikties mēs kaut kā varam vieglāk angļiski vai izmantot angļu [valodas] vārdus, un ka latviešu valodā nekā nav, nav pat vērts meklēt un tā tālāk. Vismaz es no studentiem katru gadu dzirdu šādus argumentus. Tad atkal ir jāsaka tā – atmostieties, atveriet acis! Nav tā. Latviešu valoda ir ļoti bagāta, ļoti skaista valoda, kurā var pateikt jebko. Vienkārši vaina ir tajā, ka mēs par maz pievēršam uzmanību paši savai valodai. Mēs dievinām citas valodas, it īpaši angļu valodu, kas, protams, pati par sevi arī ir ļoti laba un bagāta, skaista valoda, bet aizmirstam paskatīties, ka mums taču pašiem ir savs dārgums.”

Sanda Rapa apstiprina, ka ar šādu izaicinājumu saskaras arī Lietuvā, vien viņi esot mazliet čaklāki svešo vārdu lietuviskošanā (protams, lai droši to apgalvotu, vajadzētu veikt pētījumus). Viņa turpina: „Tāpēc jau baltisti darbojas, tāpēc baltistu darbs ir svarīgs, lai parādītu, ka visās dzīvajās baltu valodās ir vārdu kopums, ar ko runāt, izteikties. Tāpēc arī baltu valodām ir jāienāk digitālajā pasaulē, lai jebkurš var sarunāties datorā arī mūsu valodās. Pagaidām ir tā, ka pretī bieži vien mirdz angļu valoda. Vajag vairāk radīt latviešu vārdus, teikumus un stāstus.”

*Pēc: Kultūras Rondo, Baltu valodas lieliski soļo līdzī laikiem.
Aizvadīts 13. Starptautiskais baltistu kongress. LSM, 2021. <https://www.lsm.lv>*

6. teksts

Kristiānas Šukstas saruna ar igauņu dzejnieci, festivāla „Dzejas dienas” viesi Beritu Kašanu.

Kristiāna Šuksta: Kāda ir tava attieksme pret dzejas tulkošanu?

Berita Kašana: Kā mēs jau zinām, tā ir mūžīgā diskusija – vai dzeju vispār ir vērts atdzejojot. Ir cilvēki, kas uzskata, ka nav pat vērts censties. Tomēr man šķiet: ja dzejnieks un atdzejojātājs tiešām ir uz viena viļņa un ja tulkotājs spēj asociēties ar dzejoli, ko atdzejo, tad dzejoļa esence tomēr paliks, un dzejoļa sajūta un vēstījums var tikt piedāvāts arī citā valodā. Dzejolis nav tikai vārdi, tās ir arī „lietas” pāri vai aiz vārdiem. Tomēr ir ļoti jāmīl dzeja, ko tu atdzejo, citādi to uzreiz varēs redzēt, un tu būtībā būsi pastrādājis noziegumu – nogalinājis dzejoli. Var būt arī otrādi – atdzejojātāji var likt dzejojumiem tulkojumā izskatīties daudz labāk. Un tad, pateicoties lieliskiem tulkojumiem, viduvēji dzejnieki kļūst slaveni citā valodā. Tas droši vien ir noticis biežāk, nekā mums gribētos domāt.

Kristiāna Šuksta: 2021. gada Dzejas dienu moto ir „dzeja dzīvo”. Vai tu piekrīti, ka dzeja izdzīvo, lai kas arī notiktu? Un kādai ir jābūt dzejai, lai tā izdzīvotu?

Berita Kašana: Jā, protams, dzeja izdzīvos jebkurā gadījumā. Pirmkārt, tāpēc, ka tā vienmēr izdzīvojusi. Un es domāju, ka patiesībā nu visi pārtiekam no dzejas. Pat tie, kuri nekad nav atvēruši nevienu dzejas krājumu, kādā savā dzīves posmā ir gaidījuši vai joprojām gaida uz brīnumu – ka notiks kaut kas tāds, par ko mums stāstīts, ka tas nav iespējams.

Mums ir tendence poetizēt savas dzīves, to dažkārt dara pat vispragmatiskākie cilvēki. Dzeja ir šeit, un dzeja ir nozīmīga ikdienā. Mums vienkārši vajadzētu tai pievērst vairāk uzmanības. Manuprāt, vienu no viedākajām atziņām par dzejas funkciju ir teicis pastnieks Pablo Nerudam filmā „Il Postino”: „Dzejoli nepieder cilvēkiem, kas tos uzrakstījuši, tie pieder cilvēkiem, kuriem tie ir nepieciešami.” Tas ir arī kļuvis par manu personīgo moto, runājot par dzeju. Atzīstu ka, pirmkārt, dzejniekiem pašiem ir vajadzīgi viņu dzejoli. Bet tas vienmēr ir brīnišķīgi, ja arī kāds cits tajos atrod savas pārdomas, vai ne?

Šo iemeslu dēļ dzeju vajadzētu padarīt pieejamu visu vecumu grupām, tai vajadzētu būt tādai, ar ko iespējams asociēties. Arī skolās ir jāļauj padarīt Šekspīru par savu, rakstīt pašam savus uz Šekspīra darbiem balstītus tekstus un attiekties pret saviem mīļākajiem repa tekstiem tāpat kā pret dzeju. Tas ir tas, kā cilvēkam tas viss kļūst dzīvs, un tas ir tas, kā dzeja izdzīvo. Lai redzētu, cik funkcionāla dzeja patiesībā ir, tai vajadzētu būt cilvēkiem pieejamai.

Aizvien vairāk zinātnisku pētījumu parāda, ka dzejas lasīšana un rakstīšana pozitīvi ietekmē gan garīgo, gan fizisko veselību. Tā samazina stresu un nemieru, stiprina imūnsistēmu un, piemēram, bieži samazina astmas simptomus. Dzeja, iespējams, ir vislabākās zāles, ko var iedomāties. Metaforas ir ļoti spēcīgas zāles mūsu psihei, un veiksmīgas metaforas –, par to lielākoties ir laba dzeja, vai ne? Dziedinošs ir arī ritms. Es ļoti iesaku ik pa laikam skaļi palasīt savus mīļākos dzejojumus, tas ļoti palīdz cīnīties ar trauksmi, nomierina ķermeni.

Es strādāju arī ar dzejas terapiju lasīšanas un rakstīšanas grupās, kurās fokusējamies uz emocionālās labsajūtas sasniegšanu caur radošumu. Un dzejas terapeitiem ir tāds teiciens: mūsdienās neurozinātnieki ziņo pasaulei, ka patiesībā dzejniekiem vienmēr ir bijusi taisnība. Tātad tā ir patiesība – dzeja izdzīvo.

Pēc: Šuksta, K. Dzejoli nepieder cilvēkiem, kas tos uzrakstījuši. 2021.

1. teksts

Interpunkcija, valodas nošu pieraksts; slogs, kas nomoka skolēnus, bet filozofiem liek tvīkt par pārblīvētām sintakses konstrukcijām.

Runājot balsī, tu pazūdi, bet turpini pastāvēt iztēlē – kā ritma zīmējums. Kā fizikas likumi – nepilnīgi apraksti kaut kam bezgalīgam, pilnīgam. Zvaigznes turpina eksplodēt, un mēs skrienam pakaļ ar kalkulācijām. Valoda plūst, un tu tekalē līdzī, mūžīgā istabene, aukle.

Jautājuma zīme, kas pacelta kā uzacs izbrīnā; izsaukuma zīme, kas piebriedusi kā erekcija; banālās daudzpunktes, kas saka – viss turpinās, lūk, taciņa... Es jūs redzēju aizvakarnakt, slīkstot dzēruma miegā, kā pelēku pieturzīmju zupu.

Es sapratu: punkts ir melns caurumiņš, kurā ieripo teikuma golfa bumbiņa. Kaut lielākā daļa teikumu nav pelnījuši punktu, mēs tik palīdzam trāpīt, pasperot ar pēdu.

Visvairāk man patīk kols: divas kolonnas no augšas, vārti, caur kuriem izejot, mēs kļūstam citi. Pieliekot vārdam kolu, tas kļūst atvērts, pārdurts, radot noplūdi.

Komatus mēdz salīdzināt ar pakāpieniem palīgteikumu trepēs vai uzskaitījumu kaskādēs, bet es tos redzu kā vīnogu sēkliņas, noklīdušas mīkstinājuma zīmes, izspļautas no sulīgajiem „N”, „K”, „L”, „G” un iedēstītas jaunā augsnē, no komatiem sazarojas frāze kā dzīvžogs.

Pazudis semikols kā atskabargains āķis zem pludiņa ieķeras korektoru murgos. Nepareizi lietota defise vajā redaktoru karsto smadzeņu sinapses. Jūs dzenat izmisumā žurnālistus un pievārējat ikvienu pūristu ar savu neesamību.

Vismānīgākā zīme – iekavas, divas (dzemdes) sienas, kas pasargā no ārpusēs, atņem vainu, grēku. Rada ilūziju, ka bez tā, kas rakstīts iekavās, mēs varētu iztikt, kaut patiesībā tajās pateikts galvenais. Mēs tik daudz laika pavadām iekavās.

Un visbeidzot ir pēdiņas, noslēpumainākais rakstības akts. Kā divi knaģīši, ar kuriem iekārt citātu uz veļas šņores, paceļot to virs pārējā, skatieties: šis nav mana teksta audums, bet vienlaikus – ir. Pēdiņās var ielikt jebko, un tas parāda, ka viss, ko mēs sakām, nepieder mums.

Mēs sekojam šiem ķekšiem un svītriņām kā ceļazīmēm labirintā, ko paši esam radījuši, bet sen vairs nekontrolējam.

Ved mani, interpunkcija, kā skudru kolektīvā apziņa, kamēr vēl mana kardiogramma nav pārvērtusies domuzīmē, šajā nebeidzamajā noklusējumā, bezviļņu spoguljūrā.

No: Šteinbergs, I. Deviņas etiķes. 2021.

<https://satori.lv>

2. teksts

Mīlestība ir dīvains putns. No vienas puses, tā saviem upuriem piešķir ne ar ko nesalīdzināmo augstāk par zemi sajūtu, vakara padevīgas skumjas un rīta lidojošās cerības. Pēkšņi nekas vairs nav, kā bijis. Likumi, vērtības, ikdienība vairs nedarbojas pēc ierastajām svirām. Ir tikai vilkme no tās puses uz šo. Kāds tevi vada, ne tu pats.

No otras puses – aizsargjosla ir nojaukta. Pliks un neaizsargāts tu stāvi pats savu iracionālo jūtu priekšā. Negribēdams esi izgājis tuvciņā – jūs cīkstaties, jūs apskaujaties. Viss ir kopā – labais un ļaunais, dievišķais un velnišķais. Padots mīlestības vējam, tu ieraugi pasauli jaunu esam.

Kad viss ir pagājis un tev ir palaimējies palikt dzīvam, tu visu atceries itin kā no malas. Vai tā bija mana mute, kas to teica, vai tā bija mana sirds, kas sāpēja un gavilēja, vai tās bija manas rokas, kas liegi pieskārs?

Tieši par mīlestību nācās domāt, noskatoties Helēnas Mirenas Elizabeti I, kas, ja tic zinātājiem, vēl nav aktierspēles griesti, kādus viņa sasniegusi savā filmā par Elizabeti II „Karaliene”. Grūti iedomāties vēl ko vairāk par filmas pēdējiem kadriem, kur Elizabete I stāv nekustīgi pie loga un gaida savu nāvi. Nevis nāve izvēlēšies viņu, bet viņa izvēlēšies brīdi, kad mirt. Vakara gaisma krīt uz viņas baltās sejas, kādu viņa krāsoja, lai skaidri norobežotu savu esības īstenību no publiskās varas. Tieši Mirenas seja ir šīs vēsturiskās drāmas atslēga. Tā mirdz kā dienas gaisma, mīlestības svētīta, tā top cieta kā akmens nodevības ēnā. Un varbūt vairāk nekā par izcilu vēstures personību, gudru stratēģi un drosmīgu, riskēt spējīgu valsts galvu šī filma ir par sievieti un mīlestību. Par spēku, kas nojauc aizsargjoslu.

Elizabetes I mūža mīlestība, mirstot par uzticības personu, viņai atstāj savu dēlu, kura slepenā eksistence dziļi skārusi viņas sievišķo pašcieņu. Un tomēr, sev un savai pieredzei par spīti, viņa vēlreiz padodas mīlestības vējam. Viņi uzticas viens otram, viņi rada viens otram īstenības sajūtu, viņi dzer vīnu, sarunājas, guļ viens otram blakus, un viņu tuvība ir lielāka un patiesāka nekā jēkad. Un Elizabete, šī karos, atriebēs, ticību naidos un radu slepkavībās rūdītā karaliene, pazaudē aizsargjoslu. Kamēr jaunais grāfs piekopj mīļākās, dodas karagājienos, panāk savu un saņem amatus. Viņa ambīcijas ir nepiepildāmas, viņš vēlas apvērsumu un Elizabetes valdīšanas galu.

Kad filmas fināla epizodēs Elizabete piespriež savam mīļotajam nāvessodu, nav runa par vēsturiskiem faktiem vai valsts nodevību. Mūsu acu priekšā ir sieviete, kura piespriež sodu sev par vājumu padoties mīlestības vējam un savam mīļotajam, kurš šo vājumu izmantojis.

Nežēlīgs fināls, jūs teiksiet. Tomēr paraugieties apkārt, mēs taču nedzīvojam mīlestības pasaulē. Katru mīļu brīdi kāds sabradā mūsu aizsargjoslas. Un tikai retajam izdodas nevis zobu pret zobu, bet sirdi pret sirdi. Un mūsu aizsargjoslas ir vienīgais iespējamais eksistences veids.

Bet mīlestība, šis retais putns, kopā ar maigu vēju klusi šķeļ gaisu ar savām mirdzošajām spārnu vēdām. Mēs, aizsargjoslu iemītnieki, izejam no saviem ierakumiem, paceļam galvu, raugāmies debesīs un noskatāmies brīnumainajā parādībā. Varbūt arī šoreiz tā kādu paņems līdz – uz caurspīdīgo zemi, kur pabijis tu vairs nebūsi tāds pats kā agrāk un, pārnācis atpakaļ, ieraudzīsi, ka tavai aizsargjoslai cauri izaudies tikai tev manāms, liegs un pulsējošs mirdzošas gaismas pavediens.

No: Ikstena, N. Aizsargjosla. Mīlestība: stāstu un eseju izlase. Dienas Grāmata. 2019.

3. teksts

Kā jau teicu, tas notika naktī no piektdienas uz sestdienu. Piektdienu vakaros, tāpat sestdienās Graviņa jaunskungs bieži vien mēdz pārnākt vēlu. Tieši tajās dienās viņam visbiežāk ir koncerti, pēc koncertiem nereti tiek ieturētas vakariņas restorānā [..]. Taisnība bija deju skolotājam Kauliņam, kas grāmatā „Pareizais tonis” rakstīja, ka saviesīgos pasākumos ir jāizvairās no diviem tematiem – reliģijas un politikas. [..] Graviņa jaunskungs un viņa draugi gan tā laikam nedomāja, sprieda un smagi pūta, it kā no šādas spriešanas vai pūšanas kaut kas varētu mainīties. Cik nu mana putna saprašana atļauj secināt, pasaulē esot sācies putnu un zvēru karš vai kas tamlīdzīgs.

Karš ir ļoti nepatīkama un bīstama lieta, kas savā ceļā netaupa pat pavisam nevainīgas radības. Zinu to no mūsu dzimtā paaudžu paaudzēs tālāk nodotiem stāstiem. [..]

Tagad man šķiet, kaut kādas briesmas sajutu arī tonakt.

Graviņa jaunskungs pārnāca pavēlu. Pie miera doties viņš, kā šķiet, vēl nebūt netaisījās.

Es viņam stāstīju par savu senču brīnišķīgo dzīvi siltajās dienvidu zemēs, kur nav nedz sniega, nedz slapjdranča, nedz auksta vēja, viņš man – par orķestrantu intrigām, par koka pūšamo ēšanos ar vijolēm [..].

Pēdējā laikā gan nekāda lielā runāšanās mums nesanāca – varēja manīt, ka Graviņa jaunskungu kaut kas arvien vairāk nomāc. Mēģināju viņu uzrunāt, piedabūt man izstāstīt, bet viņš tikai drūmi klusēja. [..]

Bija jau pāri pusnaktij, kad pie durvīm skaļi klauvēja. [..] Izskatījās, ka vēlie viesi viņu īpaši nepārsteidz. Tāpēc nospriedu, ka nācēji būs kādi viņa draugi vai pazīstami.

– Tātad tomēr, – dzirdēju Graviņa jaunskungu sakām priekšnamā. Ienācēju teikto lāga nesaklausīju, un tikai pēc mirkļa attapu, ka tas bijis krievu valodā. Visi ienāca istabā – Graviņa jaunskungs un trīs kungi, kurus iepriekš nekad nebiju redzējis. Pirms vēl manam būrītim tika uzņemts lakats, paguvu viņus nopētīt – viens bija ar apaļām brillītēm, tumšiem, atpakaļ atglaustiem matiem, ģērbies melnā ādas jakā kā tāds autobraucējs vai lidotājs, otrs – ar sārtu seju un īsiem matiem – bija militārā formas tērpā. Tas nebija Latvijas armijas tērps, tos esmu iegaumējis. [..] Trešajam, tādām pavisam pelēkam no vaiga, mugurā bija tikpat pelēks uzvalks, galvā – pelēka naģene. Bet tad, kā jau minēju, man pāri tika uzņemts lakats, un par tālāko varu spriest vienīgi pēc skaņām. [..]

– Kas man jāņem līdzi? – dzirdēju Graviņa jaunskunga balsi. Pelēkais, jo to vēl paguvu iegaumēt, ka viņš vienīgais no ciemiņiem pieprot latviešu valodu, paskaidroja, ka tikai pašas nepieciešamākās mantas – piemēram, vienu kārtu veļas. [..]

Kaut kas vēl tika spriests krievu valodā, un tad viņi bija prom. Ar visu Graviņa jaunskungu.

Viņš vēl arvien nav atgriezies. Tā nu es sēžu te savā zilganajā puskrēslā, klausos lielā sienas pulksteņa tikšķos, un brīžiem no šīs vientulības paliek tik bēdīgi, tik bēdīgi, ka manā smalkajā rīklītē sāk durties liels adatains kamols. Apaļās stundās pulkstenis sit stundu skaitu, ceturtdaļstundā un pusstundā – vienu reizi. Laiks rit tik lēni. Un ēst arī gribas, ļoti, bet uz dziedāšanu gan prāts nenesas. Nekas, kad Graviņa jaunskungs pārnāks, pabaros mani un sēdīsies pie klavierēm, tad gan mēs atkal pamuzicēsim.

No: Bankovskis, P. Maestro. Kur pazuda saimnieks?: stāstu krājums. Liels un mazs. 2017.

4. teksts

Apvāršņa līnija jūrā mainās. Vienu vakaru tā ir maigā miglīnā tīta, citu pazūd mākoņu dūmakā, bet vēl citu ir tīrās, skaidrās debesīs novilkta trausla un spēcīga robežšķirtne.

Vējš ir netverams un maigs. Vēja nav, tomēr lapotnes tajā šūpojas, tomēr mākoņi pārvietojas, tomēr viļņi nāk krastā.

Saules ceļš jūrā no mazas strēles vēršas bezgalīgā ūdens mirdzēšanā.

Gaisma rada ēnu maiņu, kas noskrien pār zemi, nepieskaroties.

Putnus virs koku galotnēm šūpo vējš. Brīžiem viņi nevēcina spārnus, tikai ļaujas.

Rīta gaiss ir dzidrs un radībiņu skaņu pilns, vakara gaiss ir samtains, tikai sikspārņītis klusi met lokus.

Pļava pie jūras ir uzriedējusi. Iesākumā liekas, tā ir tikai madaru pļava. Visu ļaunu tās atvairīs, kā tajā pasakā par slīkoņa līgavu – izmet no matiem madaru, tad tu būsi mana. Madaru mākoņi sargā.

Tomēr tā nav tikai madaru pļava. Zāle pašķiras, rasa nokrīt, un var sākt skaitīt: āboliņš, amoliņš, dābols, baltābols, raspodiņš, raskrēsliņš, rasene, saules krēsliņš, kroklapa, skreteliņš, smildziņa, smildziene, smildzaine, pīpene, rudzupuķe, dzelzene, suseklīte, zīdene, naksnenīca, naktene, asinszāle, asine, kumelīte, kumelpēda, piparlapa, palagzdene, vīgrieze, pelašķis, peļaste, tītarainis, mēra puķe, aitu ašķis, margrietīņa, baltā puķe, gaigala, mīlas puķe, babene, govju puķe, ilzīte, naktsvijole, kaķene, biškrēsliņš, bitene, dundurpuķe, dzegužpuķe, dzeguzene, dievrociņa, čūsku puķe, grāvene, velna ķepa, dieva ķepa, zvaniņš, vanagzirnīš, deviņvīru spēks, saules svece, saules viesis...

Rimsties, radībiņ, nogulies pļavā, aizver acis un mierīgi elpo. Vējš tevi samīļos, saules gaisma sildīs. Pussnaudā, pusnomodā tu beidzot neredzēsi sevi, nedomāsi par sevi. Tik skaisti būs atdoties plašumam. Noskārst dabisko dabu. Kas būs tie tēli, kas slīdēs gar tavām acīm?

Grēku plūdi, kuros tu neaiziesi bojā, pieres vieta, pret kuru tu neatsītiesies, krusts, kuru tu nenesīsi, atzīšanas koks, no kura tu plūksi, altāris, pie kura tu nesolīsies, ziedoklis, kuram tu neziedosi.

Rimsties, radībiņ, un lai mierīgs kļūst tavs satrauktais prāts, lai noskrienas jūtas. Tu esi tikai maza puķīte pļavā pie jūras. Kumelīte, dieva ķepa, pīpene, čūsku puķe, suseklīte, bitene, saules krēsliņš, kroklapa...

Tu atver acis pret sauli un redzi, ka teju būs klāt saulgrieži. Tu ziedi pļavai par prieku, pļava nevar būt bez tevis, un tu – bez pļavas. No rīta tevi pamodina svaiga rasa, vakarā noklāj maiga migla. Tu atver ziedlapiņas un sakļauj. Reizēm bite uz tevis šūpojas, reizēm tauriņš. Reizēm lietus tevi kapā, reizēm vējš tevi pluina, reizēm šūpo. Reizēm saule tevi karsē, reizēm tu esi smaga, pielijusi. Varbūt zvēra ķepa tevi nomīs, varbūt izkaptis nopļaus, varbūt cilvēka bērns tevi noplūks, varbūt tu vītīsi vaiņagā, varbūt tu skaisti noziedēsi.

Viss notiek tepat tavu acu priekšā – apvāršņa līnija jūrā mainās, vējš ir netverams un maigs, saules ceļš jūrā no mazas strēles vēršas bezgalīgā ūdens mirdzēšanā, gaisma rada ēnu maiņu, kas noskrien pār zemi nepieskaroties.

Tu esi tikai maza puķīte pļavā pie jūras. Visa dzīva radībiņa.

No: Ikstena, N. Visa dzīva radībiņa. Mīlestība: stāstu un eseju izlase. 2019.

5. teksts

1

Jaunībā mēģināju rakstīt ludziņu, taču nekad netiku tālāk par pirmo ainu. Divi cilvēki satikās kaut kur uz ielas, un sākās dialogs:

„Sveiki!”

„Sveiki!”

„Kā iet?”

„Labi. Un tev?”

„Man arī labi.”

Tālāk neko izdomāt nemācēju. Abi cilvēki nervozi pasmaidīja, paminstinājās un veicīgi aizgāja katrs uz savu pusi. Es nezināju, kā cilvēki runā, es nezināju, kā uzrakstīt ludziņu.

2

Turpmākie kontakti ar īstiem, dzīviem cilvēkiem parasti līdzēja maz. Divi cilvēki sasvīduši piecēlās un ģērbdamies uzsāka dialogu:

„Kā bija?”

„Labi. Un tev?”

„Man arī labi.”

„Nu tad līdz nākamajai reizei.”

Abi vēl mazliet paminstinājās un aizgāja katrs uz savu pusi, lai nekad vairs nesatiktos. No šādiem dialogiem ludziņa nesanāca.

3

Vācu materiālus ludziņai Amerikā, Krievijā, Ķīnā. Valodas barjeras dēļ cilvēki veidoja īsus un vienkāršus dialogus:

„Sveiki!”

„Sveiki!”

„No kurienes tu?”

„Esmu no šejienes. Un tu?”

„Es no tālienes.”

Pēc neveikliem centieniem saprast, kas tā par šejieni, kas tā par tālieni, cilvēki paminstinājās, noplātīja rokas un gāja katrs uz savu pusi. Pat pieredze radošajā rakstīšanā nelīdzēja izveidot garākus dialogus. Žurnālos rakstīja par krīzi laikmetīgajā dramaturģijā.

4

Cilvēki ar pieredzi radošajā rakstīšanā satikās semināros par Beketu, lasīja viņa lugas – monologus par tagadnes neiespējamību, ko megafons izklīdz pār tukšu skatuvi. Pēc semināra viens otram teica:

„Labs tas Bekets.”

„Jā, labs.”

Tad paminstinājās, cieņpilni atvadījās un gāja katrs uz savu celli gatavoties nākamajam semināram. Pirms gulētiešanas vienatnē izdzēra pudeli šampanieša un kļiedza spilvenā monologus, līdz aizmiga raudādami.

5

Vājākie padevās un sāka rakstīt kinoscenārijus par brīnišķīgiem piedzīvojumiem, varoņiem, kas glābj pasauli, īstu, patiesu draudzību un kaislīgu mīlestību. Viņu dialogi sniedzās pār vairākām lappusēm, daudz tur izsaukuma zīmju un daudzpunkšu. Savus scenārijus viņi sūtīja visiem radiem, draugiem un ietekmīgiem nozares pārstāvjiem. Vēlāk satikuši, cerīgi apjautājās:

„Vai lasīji?”

„Jā, lasīju,” neveikli atbildēja uzrunātais un aplusa. Abi paminstinājās un gāja katrs uz savu pusi, pūlēdamies atcerēties, kā sauca to tipu, kurš ar šādu scenāriju pavisam nesen bija ticis pie miliona.

6

Es nervozi pasmaidu, paminstinos un aizeju. Noraidoši pakratu galvu, pieklājīgi atvados un atslēdzu sarunas video. Pirmajam pretimnācējam, smaidošai stjuartei lidmašīnā un miegainam viesnīcas administratoram saku:

„Man iet labi.”

„Tas labi,” man atbild, pagriežas, aiziet. Vēstules sākas ar vārdu „diemžēl!” un beidzas ar novēlējumu nezaudēt cerību. Citas sākas ar „Apsveicam!” un beidzas ar lūgumu neatbildēt. Atskan mazruna, atskan sīkruna, atskan, lai tūlīt pat aplustu. Tagad es zinu, kā jūs, cilvēki, runājat. Es par jums rakstīšu ludziņu.

No: Vērdiņš, K. Ludziņa. 2021. <https://www.punctummagazine.lv>

6. teksts

Dzīvojot mūra sienu apskāvienos, mazo cilvēku zemē ļaudis tekalē pavadā mākslīgai iedvesmai, kuru rada kopīgs mērķis – visas savas pūles un enerģiju veltīt tam, lai aizsargātos.

No kā?

To neviens īsti nezina. Runā jau visādi, ļaužu izdoma robežu nepazīst, bet patiesībā esot tik traki, ka labāk mums to nemaz nezināt. Mazāk zināsi, mierīgāk gulēsi.

Un mazie cilvēki arī guļ uz velna paraušanu – pat tad, kad ir nomodā. Staigā apkārt aizmiglotiem skatieniem, uz pleciem stibīdami salāpītās kuļķenes, kas piestūkētas ar sazin kādiem pa kaktiem salasītiem un citiem mazajiem cilvēkiem ar viltu izkrāptiem vai vienkārši ar brutālu fizisku spēku atņemtiem labumiem.

Tā arī ir mazo cilvēku galvenā rakstura īpašība – domāt tikai un vienīgi pašam par sevi. Zobiem un nagiem, elkoņiem un – ja vajag – arī dunčiem, lai tikai netiek kādam citam, jo galvenais ir aizsargāties, bet to var izdarīt, vienīgi nodrošinoties ar labumiem un ieročiem.

Aizsargāties mazajiem cilvēkiem ir asinīs kā ēst, kopoties un gulēt, tāpēc jautājumi par godaprātu, sirdsapziņu, augstāku jēgu vai kopējo labumu ir absolūti lieki un bezjēdzīgi. Tā tas vienkārši ir, un punkts. Jo Bībelē/avīzē/Satversmē/darba līgumā tā rakstīts.

[..] Mazie cilvēki vairs neprot būt īsti, mazie cilvēki tikai izliekas, turklāt dara to gaužām slikti, jo emocionālā inteliģence vai empātija viņiem ir kā ledusskapim vai sagrabējušam tosteram.

Dzīvot mazo cilvēku zemē ir smags darbs, kas prasa nemitīgu uzmanību un koncentrēšanos, jo tu nekad nezini, kad kāds neģēlis vai bezgodis sadomās tevi izmantot savtīgos nolūkos, lai uz tava rēķina iedzīvotos vai vismaz realizētu savas egoistiskās ambīcijas un nodemonstrētu varas pozīcijas. Mazajiem cilvēkiem ir ļoti svarīgi vienmēr būt lielākiem.

Mazie cilvēki lien tev virsū īd, čīkst, vaimanā, uzdod jautājumus, uz kuriem atbildes mierīgi varētu sameklēt paši, bet slinkums; mazie cilvēki ir gnīdas. Prasa, bet nekad nedod pretī. Nesasveicinās un neatsveicinās. Viņiem ir vajadzīgs viss, kas nav piesiets, – jo vairāk, jo labāk, turklāt viņi nepakustinās ne pirkstiņu pa labi vai pa kreisi, ja par to neiegūs kādu labumu.

Mazie cilvēki nāk pie tevis vien tad, kad kaut kas ir vajadzīgs, un neatstājas kā tāda rūgta nāve, līdz panāk savu. To vien dara kā velk deķi uz savu pusi, jo kāda velna pēc lai viņi sildītu vēl kādu? Mēs? Muļķības! Es un tikai es! Skabargu cita acī redz, turklāt nepalaiž garām nevienu izdevību uz to norādīt, savukārt baļķis paša acī paliek nepamanīts. Turklāt baļķis tik liels, ka no tā varētu uzkurināt kārtīgu raganu sārtu. Jebkuru situāciju pratīs pagriezt tā, ka patiesībā jau nejēga esi tu. Tu esi nejēga, dzirdi, vecais? Tu! Un tev nekas cits neatliek, kā samierināties un kārtējo reizi iekost mēlē, jo mamma ir mācījusi, ka ar trakiem pa labam, citādi var iziet plāni.

Mazie cilvēki nemitīgi cenšas arī tevi padarīt mazu. Apslāpēt, samīdīt, izsūkt līdz pēdējam, vainojot savās neizdarībās vai nogrūžot uz taviem pleciem savus pienākumus un atbildību, lai tev ij prātā neienāktu un nepietiktu spēka turēt taisnu muguru vai stiept kaklu pāri mūra sienām. Tev ir jāklanās mazajiem cilvēkiem un jāizliekas mazam, lai nekļūtu tāds pats kā viņi vai nesalūztu zem viņu nomācošā spiediena. Pielāgojies vai mirsti.

No: Košeļeva, S. Mazo cilvēku zeme. Vientulības ministrija: stāstu krājums. 2019.

1. teksts

Gundas Vaivodes saruna ar režisoru Viesturu Kairišu.

Gunda Vaivode: Ja domājam par tavu aizvadīto laiku Dailes teātrī – nu jau rit tava otrā sezona mākslinieciskā vadītāja statusā, un man jāsaka, ka jau šajā ļoti īsajā laikā jums izdevies mainīt gan kritiķu, gan zināmas daļas publikas attieksmi pret teātri. Bet kāda tevī pašā, no iekšpuses, ir šī garīgā pārbūve? Kā tu to visu redzi?

Viesturs Kairiņš: Godīgi sakot, mērķis nav mainīt attieksmi – mērķis ir saprast, kādai Dailei ir jābūt un kā pareizi to veidot un būvēt.

Man šis bijis ārkārtīgi interesants un svarīgs dzīves posms. Pat negaidīju, ka tas būs tik interesanti! Biju domājis, ka tas būs grūti – un tas arī ir grūti, bet garīgais piepildījums šīs grūtības atsvēr. Ja redzi tam jēgu, ir vieglāk.

[..] Cerams, ka pandēmija nav radusies, lai Dailes jauno komandu kārtīgi pārbaudītu un neļautu strādāt pilnā jaudā (*smejas*). Bet tā sniedz labumu tādā ziņā, ka varam tā kā pārdomātāk visu darīt. Šobrīd vēl notiek maza taustīšanās, bet nu – domāju, ka ejam uz mērķi, un mērķis jau nav nekas sasniedzams, tas tāpat ir tāda kā vīzija.

Varbūt vēlreiz vari definēt mērķi?

To nevar tik vienkārši definēt! Uzskatu, ka Dailes teātris ir iekodēts no tā dibinātāja Eduarda Smiļģa. Manā skatījumā – viņš ir lielākais latviešu teātra vizionārs, un Daile – vizionārisma teātris, kas cenšas aizskatīties pāri horizontam.

Pats sev pilnīgi skaidri esmu definējis Dailes apustulistisko pēctecību, kas no Smiļģa iet caur Pēteri Pētersonu, no Pētersona – caur Ilmāru Blumbergu, no Ilmāra Blumberga – caur mani. Tieši šī līnija ir tā Dailes dzīvības dzīsla, un saprotu arī loģiku, kāpēc es tur esmu nokļuvis. Mans uzdevums ir šo līniju turpināt. Dailei jābūt ļoti izaicinošai, ambiciozai, radošai, inteligentai un eiropeiskai. Mēs nedrīkstam būt viduvēji.

Mēs jau redzam – Dailē, tiklīdz netiecies uz virsotni, tas teātris grab, kaut kā nestrādā. To var saukt par Smiļģa uzstādījumu vai Smiļģa lāstu, bet tā tas ir – ir jāatbilst Smiļģa uzstādījumam. Tikko tu uz to netiecies, kaut kas neiet. To nevar pat izskaidrot.

Varbūt mazliet metafizikas, bet tā es to saskatu, un uz to mēs virzāmies.

Runājot par pēctecību, man jau šķiet, ka arī „Dailes kanons” pierādīja, cik svarīga ir paaudžu pēctecība, jo tas bija tik aizkustinoši – pirmkārt, tas, ka jūs uzticējāties leģendārajiem Dailes aktieriem, no kuriem dažs labs kādu laiku bija jau no aprites izgājis, un arī tas, kā jaunie tver un pārņem talanta un meistarības lietas.

Teātris ir dzīvā māksla. Strenģa, Pupure, Dreģe – es viņos redzu Smiļģa skolu. Un tas, ka līdz šai dienai viņi spēj būt tik ārkārtīgi krasi, radikāli, asi domājoši cilvēki. Viņi ir tik dziļi savā būtībā, tik profesionāli – tā nav vienkārši profesija, tas ir kas vairāk. Man pašam bija ļoti svarīgi to redzēt, sajūst.

„Aktierus nevar saprast, bet var tikai mīlēt.” Tie ir tavi vārdi.

Jā, bet ar mīlestību tu nevari uzbūvēt profesionālu izrādi, ir arī jāmēģina analizēt, saprast katra būtību un tamlīdzīgi. Bet dziļākā nozīmē – skaidrs, ir tikai mīlestība. (*Smejas*) [..]

Pēc: Vaivode, G. Es ticu, ka Latvija ir maza, izturīga un gudra. LSM, 2021. Saruna ar režisoru Viesturu Kairišu. <https://www.lsm.lv>

2. teksts

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETS

2004.03.02.

Noteikumi Nr. 114

Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju

Izdoti saskaņā ar Valsts valodas likuma 19. panta trešo daļu un 23. panta trešo daļu
2. Latviešu literārās valodas normas personvārdu rakstībā un lietošanā

[..]

5. Personvārdi iekļaujas latviešu valodas gramatiskajā sistēmā.

6. Personvārdu rakstībā lieto tikai oficiālā latviešu valodas alfabēta burtus:

6.1. lielos burtus – *A, Ā, B, C, Č, D, E, Ē, F, G, Ģ, H, I, Ī, J, K, Ķ, L, Ļ, M, N, Ņ, O, P, R, S, Š, T, U, Ū, V, Z, Ž;*6.2. mazos burtus – *a, ā, b, c, č, d, e, ē, f, g, ģ, h, i, ī, j, k, ķ, l, ļ, m, n, ņ, o, p, r, s, š, t, u, ū, v, z, ž.*

7. Personvārdi ir valodas vienības – īpašvārdi personas nosaukšanai. Personvārdus raksta ar lielo sākumburtu.

8. Latviešu valodā ir divi galvenie personvārdu lietošanas un rakstības principi:

8.1. personvārda īpašnieka dzimumu gan latviskas cilmes, gan citvalodu cilmes personvārdos (izņemot nelokāmos personvārdus) norāda vīriešu dzimtes vai sieviešu dzimtes lokāmās galotnes;

8.2. citvalodu personvārdus latviešu valodā atveido atbilstoši to izrunai oriģinālvalodā (valoda, kurā ir uzrakstīts kāda teksta oriģināls) un iekļauj latviešu valodas gramatiskajā sistēmā. [..]

13. Personvārdiem (tāpat kā vispār lietvārdiem) latviešu valodā galotne ir arī vienskaitļa nominatīvā atšķirībā no daudzām citām valodām, kurās galotne ir tikai atkarīgajos locījumos, piemēram, igauņu uzvārds *Sirel* (*Sireli* – *Sirelit*), atveidots latviešu valodā, vīriešu dzimtē ir *Sirels*, sieviešu dzimtē – *Sirela*.14. Sieviešu dzimtē galotne -s var būt tikai uzvārdiem – VI deklinācijas vārdiem, piemēram, *Dzelzs*, *Grunts*, *Klints*. Šādā gadījumā atbilstošie vīriešu uzvārdi ir ar tādām pašām galotnēm kā sieviešu uzvārdi, tikai ar atšķirībām datīvā (*Klintij* – *Klītim*).15. Latviešu valodā nelokāmi (tādi, kas nemainās ne dzimtē, ne locījumā) ir citvalodu cilmes vārdi un uzvārdi, kas beidzas ar -o, -ā, -ē, -i, -ī, -u, -ū, piemēram: *Uibo*, *Utno*, *Ostreiko*, *Paukštello*, *Dimčenko*, *Arumā*, *Šnē*, *Linē*, *Jakobi*, *Martinelli*, *Barī*, *Amadu*, *Eminesku*, *Foršū*. Nelokāmos uzvārdos vīriešu un sieviešu uzvārdu forma latviešu valodā ir vienāda.16. Personas uzvārda galotni latviešu valodā nosaka šīs personas dzimums. Arī uzvārda īpašnieka dzimumu latviešu literārajā valodā norāda atšķirīgās dzimtes galotnes: *Kalniņš* – *Kalniņa*, *Leitāns* – *Leitāne*, *Priednieks* – *Priedniece*, arī gadījumos, ja uzvārda pamatā ir sugasvārds, kam ir tikai vīriešu dzimtes vai tikai sieviešu dzimtes forma: *krauklis* – bet: *Krauklis* – *Kraukle*, *lapiņa* – bet: *Lapiņa* – *Lapiņš*. Uzvārdu dzimtes formu noteikšanā attiecīgā sugasvārda dzimte nav nozīmīga, piemēram: *bērzs* – bet uzvārdā *Bērzs* un *Bērza*, *cielava* – bet uzvārdā *Cielavs* (var būt arī vīr. *Cielava*) un *Cielava*. [..]21. Gan vīrieša, gan sievietes personvārds var būt ar galotni -us (ar atšķirībām datīvā), piemēram, *Mikus Grigus* – *Mikum Grigum*, *Anna Grigus* – *Annai Grigui*. [..]

148. Dokumentu tulkojumos līdzās atveidotam citas valodas personvārdam norāda tā oriģinālformu latīņalfabētiskajā transkripcijā. [..]

150. Ja personas vārda vai uzvārda rakstība aizskar būtiskas personas intereses, persona var griezties Valsts valodas centrā ar lūgumu atveidot personvārdu latviešu valodā attiecīgās personas intereses mazāk aizskarošā formā. Valsts valodas centra atzinums par to, kā personas vārds un uzvārds rakstāms valsts valodā, ir saistošs šo noteikumu 142. punktā minētajām iestādēm un amatpersonām.

Pēc: *Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju.*

MK noteikumi Nr. 114, 03.02.2004. 2014. <https://likumi.lv>

3. teksts

Latvijas Literatūras gada balva (LALIGABA) 2021

ILMĀRS ŠLĀPINS

LALIGABA 2021 ekspertu komisijas priekšsēdētājs

Ārkārtīgi dažādajā bērnu literatūras ainavā Marta Pujāta dzejoļu krājums izceļas ar nepieradinātību un savdabību. Viņa radītajā dzejas pasaulē nedarbojas ierastie noteikumi par to, kā mums pieklājas runāt ar bērniem, taču šī robežu neievērošana nav pašmērķīgi huligāniska vai jauneklīgi dumpnieciska, tā turpina viņa „pieaugušo” dzejoļu krājumos iesākto valodas iespēju iztaustīšanu, salauzīšanu un jūsmošanu par vārdu brikšņos jaunatrastām takām, aizliegtiem plašumiem un bīstamās vietās uzietiem paslēptiem dārgumiem. Tie ir dzejoļi, kas nesniedz vecākus apmierinošas atbildes, bet liek uzdot neērtus un kutinošus jautājumus.

EKSPERTU VĒRTĒJUMI:

RAIMONDS ĶIRĶIS

Dzejnieks, atdzejotājs un literatūrkritiķis

Tikai sev raksturīgajā stilā Marts Pujāts ir debitējis bērnu dzejas žanrā, saglabājot savpato redzējumu par lietām, kādas tās ir. Viss, par ko Pujātam ir sakāms kāds vārds, kļūst par sprīdi neparastāks, nekā tas ierasti šķitīs. Tāpat kā sarunā ar bērnu ik kustība iegūst jaunu nozīmi un priekšmets – funkciju.

DAINA SIRMĀ

Dzejniece un skolotāja

Ej nu ej – tas ir mudinājums neapstāties, doties. Ej nu ej – sakām arī tad, kad brīnāmies pārsteigumā. Droši soli iegājusi dzejoļos iekšā, patiešām pārsteigta brīnos par ikkatru Pujāta kriukšķīti un krikumiņu. Lastījumā gluži kā vaivariņu reibonī bezgalīgajā mežā, kur brieži ragus nolikuši dzērveņu mētrās, beidzot uzzinu, ka burts *a* un burtenīte *ā* ir pāris, ka svarīgas atklāsmes rodamas, sekojot pa pēdām zirneklim pa ielu līdz pat baznīcas zvanam, ka slota izskatās pēc otas, ka aita, dinozauri, degunradži un krokodili, kas patiesībā ir ziloni, pie kopējā pusdienu galda dzer nevis parastu buljonu, bet buljonu ar lociņiem.

Filozofiski noskaņotie šai grāmatā atradīs atbildi uz pašu galveno jautājumu – kas ir dzīve?

„dzīve ir kā lavīšanās naktī uz tualeti gar siltām iekārtām, kas nepagurdamas dūc.”

Cik skaļi spēdama, aicinu mazos un lielos lasītājus izgaršot šo grāmatu. Novēlu labu apetīti, piebilstot – „tikai nenosmērē tapetīti”. Pieaugušajiem pirms lasīšanas ieteicams izbradāt grāvi.

INGUNA DAUKSTE-SILASPROĢE

Literatūrzinātniece

Kopš pirmā dzejas krājuma „Tuk tuk par sevi” (2000) aizritējis krietns laiks, un dzejas grāmatā bērniem „Ej nu ej” Marts Pujāts ļaujas būt nebēdnīgs. „Ko lai dara, ka viss kaut kā izskatās,” – dzejnieks rotaļājas, jo tur (bērnībā, bērna pasaulē, bērna acīm) daudz kas izskatās gluži citādāk un „rakaris, kam prātā nešpetnības raisās”, var ļauties. Sakot „ej nu ej”, pieaugušais iesēj sava veida neticības devu – tā nevar būt, bet bērnības pasaulē un sajūtās viss ir iespējams. Ir apkārtējā lielā pasaule, un ir bērna pasaule, kurā nauda ir cūciņā, miegs ir salds un visa pasaule robežojas ar paša istabu, kas „pilna mazmazītiņu ķiņķēziņu”, ēdienu, kas negaršo, un jautājumiem „cik tālu drīkst iet – tur tālāk ir pasaules mala?”.

Marta Pujāta veidotā dzejiskā pasaule ir pilna neparastuma, tai nav jābūt loģiskai vai pamatotai. Bērnam tā allaž ir reāla pasaule, lai cik fantastiska tā arī nebūtu. Dzejoļu formā ietverta un tajos spoguļojas, šķiet, paša dzejnieka Marta Pujāta zudusī bērnības pasaule, redzējums, skatījums, kur ikdienišķas realitātes lietas un notikumi apaudzēti ar fantāziju, un pastaigā var doties burtiņš *a* ar burtenīti *ā*, kurai „garumzīme saņemta copītē”. Tur var būt savas ačgārnības, kamēr pieaugušo dzīve nav gluži kā tramvajs, no kura var izkāpt, kad apnīk. Iespējams, tur slēpjas valdzinājums un vilinājums, kālab Marts Pujāts azartiski spēlējas. Prieks par brāļa dzejnieka un māsas mākslinieces jauko saspēli.

Pēc: Ej nu ej. Lāligaba. Laureāti 2021. <https://www.laligaba.lv>

4. teksts

Ilzes Jansones saruna ar valodnieci Sandru Rapu.

Ilze Jansone: Esmu dzirdējusi un bijusi pārsteigta, ka latviešu bērni, kas vēl nav sasnieguši desmit gadu vecumu, savā starpā rotaļājas angļiski.

Sandra Rapa: Jā, arī es to esmu novērojusi. Domāju, ka to būtiski ietekmējuši plašsaziņas līdzekļi un ģimeņu sadzīve. Ieklausoties jaunu cilvēku saziņā uz ielas, dzirdu, ka arī tad, kad jaunieši runā latviski, viņi nevar izteikt savas domas, piemēram, ļoti bieži par pasākumiem saka: „Es aizgāju tur, un tad man bija tāds wow!” Bērns neatrod vārdus, ar ko izteikt iespaidus, redzēto, viņš nemāk veidot asociācijas, piemēram, pasakot, ka tur bija tumšs kā peklē vai ka tur bija krāsainas bumbiņas vai spožas gaismas. Domāju, to ietekmē plašsaziņas līdzekļi un arī tas, ka ģimenē nav tik daudz sarunu un stāstu. Tas ir bēdīgi, jo bērnam ir jāmeklē izteikt sevi dzimtajā valodā. Kad man kāds pazīstams pusaudzis sarunā iesprauž angļu vārdu, es saku: „Nu, pasaki, kā tas ir latviski!” Ja viņš nezina, es pasaku viņam priekšā. Un arī ģimenēs tā varētu darīt, un skolās.

Ilze Jansone: Tas nozīmē, ka tas būtu liels, valstisks uzdevums?

Sandra Rapa: Jā, mūsdienās šāds liels, valstisks uzdevums, ko apzinās visi, laikam būtu risinājums. Lai gan es bieži domāju par to, ka valodas ceļi ir neizdibināmi un to līdz galam savaldīt nevar. Par to, ka vārdi agrāk un mūsdienās latviešu valodā ienāca dažādi. Piemēram, „kartupelis”, savulaik mūsposē nezināms dārzenis, latviešu valodā ienāca ar vismaz 29 nosaukumiem – daži cilvēki, protams, pieņēma aizgūto vārdu, bet novados un reģionos izveidojās vismaz daudz dažādu citu nosaukumu. Valodai un tautai pašai ir ļoti daudz iespēju veidot jaunus vārdus. Nezinu, varbūt mēs vienkārši esam kļuvuši slinkāki? Latviešu valoda salīdzinājumā ar lielajām, ietekmējošām valodām ir ļoti dzīvīga, īpaša valoda, kurā katrs vārds dzīvo savu dzīvi. Mēs no viena vārda varam izveidot pagātni, tagadni, nākotni, pat nepārkāpjot vārda robežas un neliekot vairākus vārdus kopā. Pieliekot vārdam tikai piedēkli vai priedēkli, varam norādīt virzienu, mīļumu, laiku – ar vienu vārdu varam ļoti daudz izdarīt. Angļu valodā vai citās lielajās valodās ir tā, ka vārdi skatās cits uz citu, spoguļojas cits citā, lai varētu izveidot kādu domu. Šī citu valodu funkcija arī ienāk – mēs vairs neveidojam vārdus paši no saviem resursiem, bet pēc citu valodu parauga lipinām tos kopā, lai izteiktu vienu nozīmi.

Ilze Jansone: Kā jums šķiet, kā ir ar šīm valodu ietekmēm? Vai ar to vajadzētu cīnīties, vai arī tām vajadzētu ļaut, kā, piemēram, „kartupelim”, ieaugt valodā un skatīties, kā valoda attīstās?

Sandra Rapa: Valodu nekādi nevar ietekmēt. Valoda ir dzīvs organisms, un cīņa nekādā gadījumā te nepalīdzēs. Te palīdzēs labs piemērs un runāšana savā starpā. To redzam brīžos, kad valodā ar lielu joni ienāk jaunas reālijas. Katrai valodai ir tā sauktās „dziļās struktūras” – tas, kā mēs veidojam teikumus, vārdus, domas, un katrai valodai tās ir citādas. Latviešu valodai arī ir savas struktūras, un kaut kur zemapziņā tās mīt. To redzējām pandēmijas sākumā, kad latviešu valodā ienāca latviešu valodas lietojumā grūti izmantojamais un nelokāmais Covid-19, un tad tauta pati sāka izdomāt dažādus nosaukumus – kroņa vīruss, vainaga vīruss, draņķība, vainagmireklis, tāpat arī citas reālijas – mājsēde, lupatmaskas. Šāda piemērošanās jau notiek, un tur tiešām neviens neko neietekmēja un nedarīja, bet acīmredzot latvieša zemapziņā vēlme pielāgot un locīt vārdus savā gramatiskajā sistēmā daudz ko dod un palīdz valodai. Šie jaundarījumi arī pierāda, ka valoda joprojām ir dzīva.

Pēc: Jansone, I. Nacionālā identitāte dzirkstī tur, kur valoda dzīvo. LSM, 2021.

Saruna ar valodnieci Sandru Rapu. <https://www.lsm.lv>

5. teksts

1954. gada 29. marts

Saņēmu zīmēšanas bloku un burtnīcu. Paldies Tev par oriģinālo domu un gādību. Centīšos nosūtīt Tev atpakaļ tikpat daudz akvareļus un domas.

Pavasaris soļo lēni un apdomīgi. Saules cīņa arī cilvēkos iegūst nozīmi. Gaisma uzvar tumsu – senā un arvien jaunā patiesība.

Atsedzas zeme un spēks, kas viņā dzīvo. Naktīs jau vajag būt tam dīvainajam nemieram, kas dzen dzīvniekus kopā un cilvēkus satrauc dziļi un reizēm liktenīgi. Spontāni dzimst ekscentriskas vēlēšanās un piepildoties rada jaunas, kamēr vasaras noguruma laime apmierinās ar zilo, tālo horizontu.

Kaut mani ar dabu saista tikai kāda dinamiska, ātra pārdzīvojuma līdzība vai gaismas un gaisa atbrūņojošā harmonija, es tik ļoti esmu mēģinājis neapstādināt un nevājināt dziļo dabas likumu: izsmelt brīdi, neatraidot nevienu iespaidu, un iegūt dzīves attaisnojumu pastāvīgā, elastīgā maiņas iespējamībā.

Mantas es nevērtēju vairāk par laipu, kas nejauši palīdz pāriet strautu.

Nevajag apgrūtināt savu dzīvi pat ne ar lieku skaistumu, kas nedrīkst piederēt cilvēkam. Tomēr vajag dzīvot atmosfērā, kurā nenogurst gars. Vienmēr attīrīt apstākļus no infekcijas sākumiem un būt pastāvīgi svaigam, gatavam – saules sauciena ceļam.

Mākslā dzīvo ritma tūkstošgadīgā pieredze. Neizsmeļamie varianti attaisno un atlīdzina tehniskās grūtības, kas ceļā jāpārvar ik dienu. Un tomēr laimīgais ģeniālais mirklis, kas dod mākslas darbam dzīvo elpu, ir reizēm jāsamaksā desmitkārtīgi.

Man darbs mākslā ir tik tuvs kā sapnis, un tomēr mēs nesatiekamies kā draugi. Pastāvīgā, mainīgā cīņā es atkaraju mākslā tiesības, lai tās tūlī pēc darba pabeigšanas atkal zaudētu. Līdz nākamajam darbam. Metode darbā ir neiemācāma, arī pats sevi tu nevari un nedrīksti atdarināt. Riska izjūta. Tā pavada līdz beidzamajam brīdim – ka rezultāts var izslīdēt no mākslas darba. Šī izjūta ir tik liela, ka nav iespējams reģistrēt ceļu, pa kuru ejot un rīkojoties, tu sasniegsi galapieturu.

Zilajai krāsai nav mazāk noslēpumu kā dzeltenajai. Un gaiši rozā tonim nav mazāk spēka kā purpuram.

Atdarot vienas durvis vienreiz, tu tās pašas neatradīsi nākamreiz, jo pat viena darba laikā tev var mainīties dzīves platforma.

Un tomēr tas viss nav sarežģīti. To tikai nevar pateikt, tas nepadodas loģikas vai saprāta analīzei un izteiksmes līdzekļiem. Var radīt apbrīnojami viegli – bezgalīgā harmonijas izjūtā – un it kā atmosties pēc tam. Un var arī ciest, velkot kādu kontūru, neiejūtoties ritmā un psihisko dzīļu sfērā. Justies svešam mākslas atmosfērā ir tik neizturami, ka nesagatavots tai nedrīksti pat tuvoties. Tādēļ man nav iespējams lāpīt zeķes vai darīt sīkās, neatliekamās lietas, kas būtu jāpadara. Visu brīvo laiku es gleznoju. Un tā nebūt nav nepārdomāta rīcība.

Tas, ka es Tevī redzu centru, ir man jau dabiska līdzība. Savādi, ka kopā ar vismaigāko sajūtu, ko es atceros, es pārdzīvoju kaislības liesmu tieši Tavā tuvumā. Sajūtu, kas man liekas tik nepieciešama – būt izslāpušam –, es visvairāk iegūstu Tavā mīlestības lokā. Iegūstot Tevi, es iegūstu vēlēšanos. Man nav sapņu, kas mani virza, man ir dzīve, kas virza manus sapņus. Tas tādēļ, ka Tu esi manā dzīvē.

Viss, arī tas, kurš manī izpilda gleznas, pieder Tev. Dzīves prasības un ilgas koncentrējas Tavā personā.

Tik ļoti tīru skaņu es atradu Tevī, ka visās melodijās es to izlietoju – pat izteikdams savu mīlestību Tev.

Tu, mana Zenta.

Kurts

Pielieku mazu akvareli. Sveicieni visiem, visiem.

Pēc: Fridrihsons, K., Repše, G. Mala. Tā rakstīja Fridrihsons. Rīga: Dienas Grāmata, 2010.

6. teksts

No levas Strukas sagatavotās vēstule kopas skolotājam Silvijai Radzobei „Viņa prasība „visu elpu””. Vēstule autore ir S. Radzobes skolniece – pirmā LU Humanitāro zinātņu fakultātes Teātra kritiķu kursa studentes.

Manā dzīvē ir trīs ļoti svarīgas sievietes, un Silvija tajā ienāca kā otrā. Mamma un meita mani ietekmējušas neizbēgami un neatgriezeniski, kamēr no teātra kritikas studijām pie Silvijas ne vien varēju, bet pat centos izvairīties. Mani dokumenti šai teātra mīļu grupā iestājeksāmenu laikā no filologiem „parastajiem” bija iekļūduši nejauši, es centos šo „kļūdu” labot, bet tā (kļūda) izrādījās liktenis. Liktenīga bija arī Silvijas personība – ja mūsu kursu būtu radījusi pielaidīgāka, bezrūpīgāka un mīkstsirdīgāka vadītāja, manis šai jomā nebūtu.

Tiesa, līdzās līksmām intelektuālām dzīrēm, kad Silvijas vadībā ar kaifu ķidājām klasiķu darbus un teātra izrādes, pieredzējām arī to, ka viens kursa vadītājas skatiens varēja auditoriju sastindzināt šausmās par kādu mums nezināmu vainu. Viņas personības enerģētika bija tik ārkārtīgi stipra, ka noskaņojums līdzīgi aukstumam vai karstumam izplatījās telpā un pārņēma visus klātesošos. Arī ar studentiem attiecības veidojās personiskas, kaislību, greizsirdības pilnas. Pati Silvija vēlāk sarunā atzina, ka tas nav pareizi, bet tāda nu viņa bija. Studiju laikā mēs visi tikpat kā dzīvojām kopā – ar lekcijām atvēlēto laiku nekad nepietika, tāpēc mēs turpinājām nodarbības mazajā vienistabas dzīvoklī Zaubes ielā, ko Silvija vēlāk dalīja ar meitu Zani, kurai, šķiet, nekas cits neatlika kā saslimt ar to pašu teātra mīlestību un kultūrnīzi, kas liek vārdos izteikt to, ko redzi uz skatuves. Kopā braucām uz ārzemju teātra festivāliem, naudu sakasot visdažādākajos veidos – gan vērsoties pie mistiskiem sponsoriem, gan iztukšojot Zaubes ielas pagrabu, proti, atbrīvojot to no iekrātajām vīna un šampanieša pudelēm. Kopā svinējām mūsu visu dievinātā Daugavpils teātra pirmizrādes, kur tobrīd žilbināja Andris Makovskis, Indra Roga, Vilis Daudziņš, Ģirts Krūmiņš, Zane Burnicka un vēl plejāde izcilu jaunu aktieru, ar kuriem, es uzskatu, mani joprojām saista īpašas attiecības.

Arī Silvijas spēja aizdegt cilvēkos vispretrunīgākās emocijas, neatstājot vienaldzīgu nevienu, kas ar viņu saskāries, bija patiešām unikāla.

Apzinoties savas personības spēku, Silvija atklāti atzina, ka visu mūžu cīnījās ar kompleksiem. Gan par izskatu, gan vienkāršo Talsu meitenes izcelsmi. Taču viņa cīnījās, nevis īdot, bet veidojot sevi, izkopjot savu stilu un nemitīgi uzturot nerimtīgu, kaislīgu interesi par teātri. Intervēju viņu pirms astoņiem gadiem žurnālā „Lilit”, un Silvija teica: „No savas pieredzes varu teikt, ka cilvēka mūžs ir ilglaicīgs projekts. Nekādi sasniegumi negarantē to, ka rīt būsi tai pašā kvalitātē. Turklāt, kā lai to pasaka tā saudzīgāk... Reti kurš latvietis nāk no intelektuāļu vai mākslinieku ģimenes n-tajā paaudzē. Tas attiecas arī uz kritiķiem. Nereti aktieri, režisori, kritiķi – arī es – ar mākslu, ar intelektuālo darbu saskaras pirmajā paaudzē, un šādiem cilvēkiem nav zināms, ka, lai līmenis tiktu uzturēts, ir nemitīgi, nepārtraukti ar sevi jāstrādā. Varbūt tāpēc mums ir diezgan daudz talantu, kas uzplaiksna un arī pazūd. Un tas varbūt ir taisnīgi, ka viņi pazūd no šīs profesijas. Bet paliek tie, kas savu profesiju un savu eksistenci tajā bez zināšanām un intelektuālā darba higiēnas – nerimtīgas intereses, pētniecības, mācīšanās – nevar iedomāties.”

Pēc: Verhoustinska, H. Silvijas šampanietis. Teātra Vēstnesis: žurnāls. 2020.

1. teksts

Fakti: Undīnei Slišānei ir augstākā vidējā atzīme visās trīs paralēlklasēs – astoņi, komats, astoņi. Kristeram Veismanim ir lielākais neattaisnoto kavējumu skaits – rudens starpsemestra liecībā tas tuvojas trīsciparu skaitlim. No septembra viņi sēž kopā pēdējā solā.

Pāris iepriekšējos mācību gadus Undīne Slišāne ir sēdējusi viena. Viņai ir labas attiecības ar klasesbiedriem, bet tas arī viss. Patiesībā viņa mazliet lepojas ar savu pašpietiekamību, savu neatkarību. Bet pēdējā laikā šķiet, ka nu jau pietiks. Viņa vēlas draudzību. Visu vasaru viņa ir uzmanīgi, bet mērķtiecīgi būvējusi kontaktu ar Lieni Liepiņu. Viņas ir darījušas visu, kas pienākas – palikušas viena pie otras pa nakti, braukušas pie jūras, apmainījušās noslēpumiem un mūzikas kasetēm. Bet, kad 1. septembrī bez piecām deviņos Undīne ierodas skolā, izrādās, ka visi jau sasēdušies pa pāriem, tostarp Liene, kas izrādās nodevusi viņu ar Karīnu Jansoni.

„Es atnācu, un tevis nebija, un Karīna jautāja, vai es gribētu sēdēt ar viņu, un es nezināju – vai tu arī gribēji sēdēt ar mani? – tāpēc vienkārši piekritu, atvaino,” Liene Liepiņa taisnojas. Undīne ir dusmīga uz viņu un sevi – astoņi, komats, astoņi, bet kāda jēga, ja tu joprojām nezini visas šīs nerakstītās sociālās vienošanās, kā skolā ierašanās laiks, kas nosaka tavu statusu uz nākamajiem deviņiem mēnešiem.

Undīne sāk skatīties apkārt pēc brīvas vietas. Izrādās, ka vienīgais pieejamais sēdekļis atrodas blakus Kristeram Veismanim. Kā vēlāk viņa saprot, šis ir mirklis, kad viņa sāk spēlēt spēli „Fakti un jautājumi par Kristera Veismaņa dzīvi”.

Jautājums: kāpēc viņš ir viens?

Fakti: agrāk viņš bija tāds kā klases huligāns, bet ne no agresīvajiem huligāniem un arī ne no klaunīgajiem; drīzāk viens no tiem jaukajiem, šarmantajiem huligāniem. Taču tagad viņš šķiet noslēdzies sevī, it kā viņa dzīvē būtu citiem nezināmi piedzīvojumi, it kā viņš būtu vismaz pāris gadus vecāks nekā visi pārējie zēni.

„Vai es varu šeit sēdēt?” Undīne dodas pie Kristera un jautā lietišķā, „it-kā-mums-būtu-izvēle” balsī. (**Fakts:** zēni un meitenes nekad nesēž kopā; varbūt tas varēja gadīties, pirms klasei sākas pubertāte, bet tagad ir visnotaļ neiedomājami.)

„Nū, jā, okei,” Kristers Veismanis līdzīgā intonācijā atbrīvo krēslu no savas mugursomas.

Jautājums: vai viņš jūtas apgrūtināts? Vai arī, līdzīgi kā Undīne Slišāne, jau uzreiz pēc pirmā apmulsuma sāk rēķināt pozitīvos iznākumus?

Lai cik negaidīta šī savienība liktos visiem, ieskaitot viņus pašus, pēdējā sola nošķirtībā Undīne un Kristers jau drīz ir izkopuši savus rituālus. Dienās, kad ir kontroldarbi ar diviem variantiem, lai solabiedri nevarētu norakstīt viens no otra, Undīne spēj prognozēt katru darbību – Kristers nekad nevēršas pie viņas uzreiz, izpilda vienkāršākos uzdevumus pats, izliekas, ka neskatās, cik tālu viņa tikusi ar savu variantu, kā viņa uzskaita karu cēloņus, zarnu funkcijas, „x”, „y” uz „z” vērtību, bez piepūles, it kā dejojot; un tikai tad, kad viņa pielikusi punktu, klusi, it kā starp citu, pajautā – „Palīdzēsi man mazliet?”

Tas nozīmē – „Vai tu izdarīsi visu manā vietā?”

„Mēģināšu,” Undīne atčukst uzspēlētā pieticībā un sāk rakstīt atbildes, ko viņš atkārtos savā darba lapā, laika nav daudz, bet tas ir labi, tas visu padara vēl satraucošāku, it kā viņiem priekšā būtu spridzeklis, un ir jāstrādā perfektā sinhronizācijā, lai paspētu to neitralizēt.

„Paldies,” Kristers piebilst, kad, noskanot zvanam, ir nodevis viņu kopdarbu un pazūd gaitenī. Undīne lēnām sāk gatavoties nākamajai stundai, bet viņai galvā joprojām skan viņa balss, tās sazvērnieciskais tonis, „tu-vienīgā-mani-saproti” tonis, vienlaikus lūdzošs un pašcieņas pilns.

No: Tabūna, D. Pēdējais sols. 2016. <http://www.punctummagazine.lv>

2. teksts

Babeņa, uzmetusies uz akmens lieveņa jeb skrilca mājas priekšā, sastrādātām rokām mizo kartupeļus. Ar dobru blīkšķi cita pēc citas zilajā plastmasas spainī iekrīt padsmīt iedzeltenas bulbas ar izgremtiem acu caurumiem.

Plaukstas ir noputējušas, dzīslas to iekšpusē iekrāsojušās kā dubļainas urdziņas, un aiz nagiem vīd zeme.

Nopētu savas rokas. Vēl pirms pusotras nedēļas glaunā Rīgas salonā apvīlētie un ar ilgnoturīgu laku nokrāsotie nagi izskatās smalki, katru dienu ar jutīgai ādai piemērotu krēmu iemasētas plaukstas – maigas, zīdainas... un nekam nederīgas.

Sēžu uz piemājas beņķa, kura karmīnsarkanā krāsa sen nolupusi, atklājot pelēcīgi brūnu koku. Aprīļa agrās pēcpusdienas saule šogad ir īpaši vēlīga, tāpēc ļājuu tai glāstīt manu seju.

„Pi bulbenom vēl byus bīzpiņs i studins, i kaidis ogūrcs, a soldonajā izcepšu pluonuos blinus, labi, bārns?” viņa jautā nīprā balsī.

„Labi, baben. Nevajag jau nopūlēties! Es pa ceļam paēdu.” Esmu uzkritusi viņai uz galvas kā sniegs maijā (mūsu klimatiskajos apstākļos drīz varēs arī teikt „kā sniegs Ziemassvētkos”), un viņa nav paspējusi sagatavot ko ēdamu (jo pašai nav vaļas un apetītes), tāpēc tagad jūtas vainīga.

„Koi ta tu iedi?”

„Hotdogu un kafiju zapravkā.”

„Jezupen! Jei pierk kapeju zapravkī. Biernen, kas ta jums Reiga, veikalūs kapejis vairs nav?”

„Tei vēl jier, baben,” es cenšos neveikli pāriet uz latgaļu valodu. „Bet atejas papīra un griķu drīz nebūs.” Pa pusei nomizotais kartupelis izkrīt no rokas zālājā. Babeņa paskatās uz mani.

„Vai ta karš byus suocīs?” Domāju, cik daudz gan viņa varētu būt informēta par notiekošo. Ikdienas ziņām babeņa droši vien pārāk neseko, jo, cik atceros, daudz labprātāk klausās LR2 programmu, kur ēteru aizpilda sentimentālu šlāgeru treļļi. Latvijas Televīziju šeit tikpat kā neķer, tā vietā viņa šad un tad noskatās pa kādam krievu ziņu izlaidumam, bet vairāk par tiem viņai pie sirds iet austrumu kaimiņzemes melodramatiskie seriāli.

„Nā, karš vēl nā. Bet nu vysaidys zarazys pa pasauli klejoj. Juobyut pisardzeigīm.”

„Ā,” viņa pēkšņi atskārš, „vakardiņ tys puiseits nu Krīvejis nazku taidu arī sacieja.” Paskatos uz viņu ar piesardzību. Pelēkajā rupja adījuma jaciņā ar pīnīšu musturu viņa pēkšņi izskatās tik smalka, it kā pēdējo gadu laikā būtu sarāvusies.

„Kaidis puiseits?”

„A es te ar vīn daļnaboiščiku sazadraudzieju. Jis man īvad kompetys nu Krīvejis par veļti, as ju ar kapeji pacīnoju. Jis brauc iz Vuoceji piec precem i vad iz Krīveji. Vakardiņ vot sacieja, ka nazina, kai tiks cauri Puļejai. Tī asot naz kaidys lelys ryndis iz rubežys, navar tikt cauri. I veļ beistutīs, kai atpakaļ sātā tiks, vai rubežys nabyus slāgtys arī daļnabojščikim. Kaut kaidis viruss pa pasauli izaplatiejīs. Suocīs Ņīnā, bet soka – it kai amerikaņi laboratorejuos izstruodojuši kai īrucī pret pasauli.”

Skatos uz viņu un nezinu, smieties vai raudāt. Tagad, kad lielākā daļa Eiropas valstu nu jau vairākas nedēļas aizslēgušas savas durvis ārzemniekiem, babiņa laiž pār sliekšni krievu tālbraucēju, kurš regulāri ceļo cauri visai Eiropai un kā vīrusu izplata nez kur saklausītās konspirācijas teorijas.

No: Zarāne, A. Babeņa. Slīdošās kāpnes: stāstu krājums. Zvaigzne ABC. 2019.

3. teksts

Es viņu satiku Ziemassvētku drudža laikā tuvīnajā zooveikalā. Mājdzīvnieku man nebija, tālab tur iegriezās vai ik pārdienu, lai aplūkotu jaunievestos zvērus un parunātos ar Žaklīnu – karalisku zildzeltenu putnu ar skaļu, bet labsirdīgu raksturu. Pārdevējas mani bija iegaumējušas, taču, gods kam gods, neuzbāzās ar vaļsirdību raisošiem jautājumiem. Todien izmisušo vecāku skatiem, meklējot savām atvasēm mīlestību, viņuprāt, visvairāk apliecinošās dāvanas un sverot naudas makus izvēlēs starp šinšilām, burundukiem un baltajām žurkām, bija sabiezinājusi gaisu līdz pelēkai, gludenai dūmakai. [...] Ieraudzīju, ka papes kastē tiek spundēta skaļi protestējošā Žaklīna. Caps! Nekas nav mūžīgs, arī šis draugs tiek tev atņemts, likumīgi privatizēts. Ar skaudību aplūkoju sasmaržoto, visu varošo, visu pārkošo viņas jauntapušo saimnieku ādas jakā ar jēra apkakli. Tā kā tu par viņu rūpētos pienācīgi, es viņam teicu. Esmu nākusi pie Žakas veselu gadu, mēs esam draudzenes, tā ka...

Što ti gvariš? Neko. Pačalojām. Viņš Žaklīnu saukšot par Omellu. Kāda gan starpība. Galvenais, lai tava izlutinātā sieva nākamrudē neizlaiž jau apnikušo putnu pie kajām mistkastē, es nikni nodomāju.

Tajā brīdī manu pirkstu skāra viegla, vieglītiņa gaisa pūsma, kas tomēr nebija pūsma. Pūsmai bija maiga un ļoti mīksta vilniņa. Nebiju pamanījusi drāšu režģi, no kura tagad manī lūkojās divas apaļas, kā ar cirkuli iemērītas oranždzeltenas acis ar lielām, tumšām zīlēm. Kas tad tu tāds esi? Vilnainā pūsma šoreiz noglāstīja plaukstas virspusi, ne mirkli no manis nenovēršot skatienu. Tas ir oranžais marmors, dē divdesmit divi – *Nostris Vincents If Only*. Uz Ziemassvētkiem mums atnesa privātie audzētāji. [...] Rudais kaķēns nekustīgi mani vēroja, nemaz necenšoties likt lietā iepatikšanās programmu – murrāšanu, velšanos vai žēlīgu naidēšanu. Viņš bija pati nopietnība, un mana sirds teica – bēdz! Izmetos no veikala un bezmērķīgi apcilpoju pāris kvartālus, taču pēc pusstundas nesaprotamā kārtā biju atgriezies veikalā. Viņš mani sagaidīja svinīgi un caur stieplēm saķēra manu pirkstu. Tās bija pūderslotiņas, ne ķepas. Sirds daudzījās. Bez nagiem, es brīnījos. Ko jūs, persieši nagus vienkārši neizlaiž. [...] *Nostris Vincents If Only* kļuva mazliet nemierīgs un pacēlās pakājkājās, izrādīdamies divreiz garāks un pie reizes nodemonstrēdams pūkainu, gaiši oranžu vēdera ermoņiku. Savēlās līkumā, apsedza kuplu astes birsti pār vienu aci, ar otru turpinādams uzstājīgi mani vērot. Pēc brīža vēlreiz izbāza ķepu un kā mādams sauca mani pie sevis.

Iedevusi pirkstu, satraucos tik ļoti, ka nosvīda mugura. Es vēl pastaigāšos. Cik? Trīs simti. Svētku cenas. Cik labi! Viss atrisinājies pats no sevis. [...] Un atkal naudas dēļ kaut kas tikai tev vienai nolemts paliks uz mūžu kādam citam. Kur tad lai ņem to prieku par dzīvi? [...] Piezvanīju Grantam. Visu izstāstīju. Līdz cikiem veikals vaļā? Vēl stundu. Es kaut kur dabūšu to naudu. Tā notiek reizi dzīvē. Tu pagaidi, ieiešu trešoreiz un atzvanīšu. Vincents sveicināja ar triumfālu skatienu un ievilka manu pirkstu siltā sava vēdera apkampienā. Uz mirkli viņa sejas ripa man atgādināja vecmāmiņu Olgu.

Tālāko atceros ar grūtībām – turpat veikalā, šķiet, apguvu teorētisko kursu kaķkopībā [...] un vēlreiz piezvanīju Grantam, ka mums vajadzīgi vēl vismaz trīsdesmit lati. Divas minūtes pirms veikala slēgšanas, skaļi kaucot riepām, Grants piebrauca. Tikpat piesarcis un slapjš, cik es. Tobrīd es pilnīgi skaidri zināju, ka viņu mīlu un ir kāda jēga pasakām par varoņiem, kas izglābj princeses, valstis un tautas.

No: Repše, G. Dzelzs apvārdošana. Rīga: Dienas Grāmata, 2011.

4. teksts

Teikšu jums tā – pats neesmu laimīgs, bet laimīgos dziļi cienu. Es viņus momentā atpazīstu, tiklīdz pamanu atpakaļskata spogulī. Tas, protams, negadās bieži – laimīgos atrast ir tikpat grūti kā dzīves jēgu. Viņus es rūpīgi sargāju, uzreiz ieskauju sava skatienu drošajā lokā.

Bet vispār cilvēku sejas es lasu kā atvērtas grāmatas.

Nu, teiksim, acis. Acis par cilvēku var pastāstīt ļoti daudz. Piemēram, to, vai viņš guļ, vai ir nomodā.

Vai paņemsim lūpas. Arī no lūpām var daudz ko nolasīt, lai gan caurmērā tām var ticēt mazāk nekā acīm. Atpakaļskata spogulī esmu iemācījies nekļūdīgi lasīt otrādi izmestos vārdus un kā gatavas meža ogas savērt uz smilgas pareizā kārtībā. Principā es varētu runāt ar jebkuru. Ja būtu par ko. Bet nav. Tāpēc es nerunāju, labāk skatos un klausos. Esmu ļoti daudz dzirdējis. Tiesa gan, vienu un to pašu, bet daudz! Mainās nedēļas dienas, mainās gadalaiki, nomainās gadskaitļi, bet vārdi, ko cilvēki nemitīgi atkārtoti, tie nemainās. Tie tikai nolietojas. Izvalkājas, noļūk kā dungriņi ceļgalos, nobružājas kā bikšu kabatā ietūcīta lēta portmaneja. Es vispār domāju, ka veselu virkni vārdu – tādus kā „laimīgs”, „nelaimīgs”, „dzīves jēga” un tamlīdzīgus – būtu laiks aizstāt ar citiem, mazāk nolietotiem.

Piemēram, kādiem?

Nu, piemēram, „sērmūksis”, „naģe”, „dezoksiribonukleīnskābe”.

Bet vispār pareizajā attālumā visi cilvēki ir diezgan *okei*. Manā gadījumā – no priekšējām durvīm līdz aizmugurējām. Atpakaļskata spogulī, viena brauciena ilgumā. Es viņus vēroju. Visbiežāk cilvēki nonāk tur, kurp dodas. Bet ir arī tādi, kam kaut kas sajucis – virzienos, maršrutos, galvā –, un tādi, kuriem vienalga, kur nonākt, vienkārši likteņa spēks un pašu bezspēks tos imetis pirmajā garām braucošajā transportā, un es nezinu, kurus es vairāk žēloju. Viņi ir kā sabraukta putna spārns uz lielceļa – trauslo ķermenīti jau sadragājuši pirmās mašīnas riteņi, nākamie piespieduši to asfaltam un sapresējuši kā sažuvušu herbārija ziedu, bet spārns, spārns vēl plivinās stāvus vējā kā bura. Tēlo, ka izdzīvojis. Tūlīt lidos.

– Kad pienāks laiks... – cilvēki stāsta viens otram, es lasu no viņu lūpām savā grāmatu grāmatā, atpakaļskata spogulī. Bet laiks, zini, nepienāk, laiks tikai aiziet. Es, piemēram, skaidri redzu, kā tas pazūd zem riteņiem kopā ar balto pārtraukto līniju, pazūd uz neatgriešanos ar ātrumu viena sekunde sekundē. Bet viņi to nemana. – Visam savs laiks, – viņi mierinoši bubina cits caur citu, un aizmirst, ka viss reiz beidzas, pat laiks. – Laiks atrisina visas problēmas, – viņi atviegloti nopūšas. – Un rada atkal jaunas, – es papildinu, bet viņi to nedzird. – Taisnība agri vai vēlu nāks gaismā, – apgalvo viņi, lai gan tā nav taisnība, un vēl viņi saka: – Viss, kas notiek, notiek uz labu, – bet neapjēdz, ka ne jau vienmēr viņiem par labu!

[..] Bet vispār, es jums teikšu, – salīdzinot ar laiku, stīrnas lēnā solī pastaigājas. A ko viņam darīt, tam laikam, ar šiem nepateicīgajiem ļaudīm, kas visi grib dzīvot mūžīgi, bet nezina, ko iesākt lietainā pēcpusdienā.

Personīgi es viņu pieciešu, to laiku. Galu galā viņš taču ir vienīgais, kas šķir mani no nāves. Man viņš vajadzīgs, lai dzīvotu. Un dzīvot – dzīvot ir labi, tikai diezgan grūti.

Bet es nesūdzos – esmu sasniedzis visu, ko gribēju. Iespējams tāpēc, ka neko daudz negribēju.

Gribēju būt šoferis, aizbraukt prom.

Vai man tas izdevies?

Daļēji, es teiktu.

Jo vienmēr bija jābrauc arī atpakaļ. Jābrauc atpakaļ un nākamajā rītā viss jāsāk no jauna.

Ja vien, protams, nebija naktsmaiņa. Tad bija jāsāk no jauna jau vakarā.

No: Želve, K. *Es sekoju laimīgajiem. Raksts. 2021.* <http://www.punktummagazine.lv>

5. teksts

Agri svētdienas rītā mazais tramvajs līkumo pa tuklajām Cīrihes ielām. Septembris vēl turas silts, pilsētas nomalē mazās privātmājas slīgst krāšņos rudens ziedos.

Vagonā, kurā sēž Marija, ir tikai pāris cilvēku. Viņai rokās rūsganu mārtiņrožu pušķis. Viņai tas jāaizved no viena drauga otram te uz zemes, jo, ļoti iespējams, debesīs viņi jau satikušies. Laiku un mūžības atstatums starp viņiem neko nenozīmē. Viņi nekad nesatikās dzīvē. Bet viņiem izdevās dzīvot kopā valodā. Marija ir tikai zemes starpnieks starp viņiem.

Pirmspēdējā pieturā vagonā sakāpj daudz vecāku ar priecīgiem bērniem, viņi dosies pavadīt brīvdienu uz zooloģisko dārzu. Marijai jākāpj ārā tajā pašā pieturā, tad jāiet kājām un jāmeklē maza kapsēta. Viņa mēģina paturēt galvā tās nosaukumu – Flunterna. Rudens saule aiz tramvaja loga un bērnu smiekli, un vienkāršie jautājumi Marijas domas aiznes priecīgas svētdienas virzienā. Gaidot tramvaju, pieturā viņa domāja par ko citu. Par jautājumiem, kurus viens draugs būtu varējis uzdot otram un sagaidīt atbildes.

Kas viņu iepriecināja, sēžot pie galda?

Svētlaimīga blēņu sajūta – minēt krustenes.

No kā viņš bijās?

Kur paliek čūska, kas ēd pati sevi no astes? Vai viss universs nav tāds veidojums? Galu galā nekas.

Ko viņš jūta, viens palicis?

Iznīcības un rades spēki. Tiem pakārtotas daudzas dzīves izdarības.

Kādas virsotņu atbalsis katrs saklausīja?

Izplatījumā darbojas rades spēks. Ja ir kas dievišķīgs, tās ir dziņa un spēja radīt.

Kādu debess zīmi abi vienlaikus ievēroja?

Manā uztverē vienīgais dievišķais ir dzīvība: iespēja būt.

Kā viņi viens no otra vadījās?

Īstenības mēraukla: vai ir iespējams tas, ko es saku?

Vai viņš ticēja, ka cilvēces dzīve uzlabo tos, ja labotu šos kļūmīgos apstākļus?

Nekas nav manis taisīts, lai es nojaustu šo pasauli: acis, jutekļi, locekļi. Arī šo pasauli citi taisījuši.

Pazemība: esmu tikai īrnieks. Mans pienesums var būt: radīt valodā.

Bērnu bars čalojošs gāžas ārā no tramvaja gala pieturā. Marija izkāpj pēdējā un iet uz otru pusi. Flunterna, Flunterna – viņa klusu pie sevis atkārtoti. Pamazām attālinās svētdienas dzīves skaņas. Mazās kapsētiņas lielie vārti ir slēgti. Bet mazie ir puspievērti. Viņa dodas iekšā. Mazais tūju un miršu ieskaudais celiņš viņu ved it kā pats no sevis. Viņa nezina, kur jāiet, bet zina, ka atradīs. Un viņa satiek viņu. Viņš piesēdis rudens saules pielietā uzkalniņā ar cigareti rokā. Gandrīz kā dzīvs. Sēž un sargā ne tikai savu, bet arī sievas un dēla atdusas vietu. *Do not step on the grave.* Nekāpiet uz kapa.

Marija novelk zābakus, sper vienu soli un ieliek viņam rokās mārtiņrozēs no drauga. Viņa atsēžas viņam pretī. Klusums, gaisma un nez no kurienes uzradies balti melns kaķītis, kas glaužas viņai gar kājām. Domu slīdente Marijas galvā runā divu draugu balsīs.

Es nekalpošu tam, kam es vairs neticu, vienalga, vai tas saucas mājas, mana tēvzeme vai mana baznīca, un es centīšos izteikties kādā dzīves veidā un mākslā, cik brīvi es vien varu un cik pilnīgi es to varu, lietojot sevis aizstāvēšanai vienīgos ieročus, kurus es sev atļāju lietot, – klusumu, trimdu un viltību.

Drellis zina, ka jūra dara brīvu. Vai es esmu kļuvis labāks vai sliktāks ar to, ka pārairēju jūru? Man ir tikai sajūta, ka ar to esmu ieguvis iespēju mainīties.

Uz brīdi Marija jūt, ka viņa pati it kā izzūd, tikai savieno laikus. Mārtiņrozēs iemirdzas saules gaismā.

Tomēr viņa ir te. Rudens saulainā rītā. Un pēkšņi viņa apjauš kādu sen rakstītu vārdu spēku un jēgu – ir divi ceļi, dzīvības un nāves ceļš, un atšķirība starp abiem ir liela. Viņa ceļas un iet, kaķītis viņu pavada līdz mazajiem izejas vārtiņiem.

No: *Ikstena, N. Flunterna. Ūdens mirdzēšana: romāns. Rīga: Dienas Grāmata, 2021.*

6. teksts

Liepājā, tikko kaut kas, tā visi iet runāt ar jūru.

Kad Lienīte izšķīrās no sava mīlotā mākslinieka, viņa vispirms izdauzīja viņam logus, tad uzvilka līgavas kleitu, piesēja potītēm konservbundžas, saplūca veselu klēpi ar kallām un grabēdama vilkās no viena pilsētas gala uz otru pa centrālo Lielo ielu. Kāds bija viņas galamērķis? Parunāties ar jūru.

Kad dziedātāja Sigita netika jauno aktieru kursā, atkal tas pats – basām kājām, uz krūtīm saplosītā kleitā un tušas notecējušiem vaigiem, viņa lēni vilkās cauri visai pilsētai, baltas krizantēmas piespiedusi pie sirds. Uz kurieni? Nu, protams, ka runāt ar jūru.

Es vienu vakaru arī drūmā garstāvoklī nolēmu aiziet un parunāt. Kas es sliktāks? Tas tikpat kā pieraksts. Ja neesi runājis ar jūru, skaiti, nemaz neesi liepājnieks. Iesēdos tramvajā, aizbraucu līdz galapunktam, un uz liedagu ārā.

Steidzos, tāpēc pie jūras nonācu gandrīz bez elpas. Visaugstākās kāpas galā nostājies, no visa spēka paskatījos uz zilganzaļo ūdens klajumu – nu tā, te nu mēs esam, es tevi redzu, varam sākt. Jūra bija tur, es biju te. Baltu puķu man diemžēl nebija, es vienkārši soļoju gar krastu atpakaļ uz centra pusi, ar skatienu cieši ieurbies apvārsnī. Es centos runāt ar jūru. Ūdens viļņojās šurp, kā gribēdams izkļūt ārā no sevis, skārās pie manu zābaku zolēm, skārās, skārās, nepieskārās, atkāpās savā vietā, kur visām normālām jūrām jāpaliek, bet es tik skatījos, skatījos un redzēju tikai to apvārsni, un pakāpeniski uzvilkos. Nemanot biju uzņēmis tādu tempu, ka attapos gandrīz vai skrējienā. Apstājos un skatīju teicu – Ko es daru? Kur es steidzos? Vai tad tā kāds runā ar jūru? – un turpināju normālā ātrumā. Bet ne ilgi. Pēc pāris soļiem jau atkal biju sasprindzis un nesos pa galvu pa kaklu. Un tā, skrienot un apstājoties un atkal no jauna skrienot, līdz „Pūt, vējiņiem” žigli vien.

– Pietiks mums runāt, dārgā jūra, – es teicu un pārguris atkal uzrāpos visaugstākās kāpas galā, – paskatīšos es uz tevi vēl ar trīs pēdējiem skatieniem. Tad pacēlu acis un nolaidu acis, pacēlu acis un nolaidu acis, atkal pacēlu acis, paskatījos stingri, stingri, lai iegaumētu, kā jūra izskatās, un metos uz tramvaju, prātojot, vai mani atvadu skatieni bijuši gana cieši un jūrai pieņemami.

Mājās ierados sasvīdis slapjš un garīgi iztukšots. Lai vai kā, bet tas bija izdarīts – ar jūru bija parunāts. Nu atlika tikai nokrist uz tahtas, pagriezt seju pret sienu un aizmigt zem mūžam nomodā esošas Rivera Feniksa fotogrāfijas.

No: Bargais, R. Nemodernās Slampes meitenes.

2021. <https://satori.lv>

1. teksts

Pasauli ir pārklājusi pārnacionālu organizāciju un pārnacionālu korporāciju tīklojums, kurā lielās valstis iegūst aizvien lielāku varu, bet mazām valstīm, tādām kā Latvijas Republika, kļūst arvien grūtāk saglabāt savu nacionālo identitāti.

Latvijas Republika ir latviešu tautas izcīnīta nacionāla valsts. Brīnumainā kārtā mēs esam spējuši to izveidot, tad zaudēt un tad atkal atgūt. Par sabiedrisko līgumu varam uzskatīt atjaunoto 1922. gada 15. februāra Satversmi, kas ir augstākais juridiskais dokuments valstī. Sākotnējā Satversme, salīdzinot ar šobrīd spēkā esošo, bija lakonisks dokuments. To ar 15 Satversmes grozījumiem esam palielinājuši par aptuveni 1/3 daļu. Konstitucionālais likumdevējs divus no jaunpievienotajiem jēdzieniem atkārtο vairākkārt, tiem piešķirot lielāku nozīmi nekā pārējiem. Šie divi jēdzieni ir „labklājība”, kas atkārtοjas trīs reizes, un „latviešu valoda”, kas Satversmē iekļauta veselas astoņas reizes.

2021. gadā likums „Par svētku, atceres un atzīmējamām dienām” ir papildināts ar jaunu – Valsts valodas dienu. Pateicoties Valsts prezidenta Egila Levita iniciatīvai, tā noteikta 15. oktobrī. Iniciatīvas autora ieskatā tieši šis datums vislabāk uzsvērs latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas simbolisko un konstitucionālo vērtību. Vienlaikus tas stiprinās arī valodas pozīcijas un veicinās modernas, atvērtas latvietības koncepcijas iedzīvināšanu, kā arī sekmēs mazākumtautību iesaisti.

Lai arī valodnieku ieskatā 13. maijs, kas ir Jura Alunāna dzimšanas diena, būtu piemērotāks, domāju, ka 15. oktobris ir gana zīmīgs datums. 1998. gadā šajā dienā 7. Saeimai trešajā lasījumā izdevās apstiprināt Satversmes 4. panta grozījumus. Satversmē tika ietverts jauns teikums: „Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda.” Šeit vietā paskaidrojums, ka, Satversmi pieņemot, latviešu valodu tur neizdevās iekļaut, tādēļ 7. Saeimas veikums ir ievērtības cienīgs notikums.

15. oktobra atzīmēšanai ir simbolu likumu pazīmes. Tas ir varas sūtīts signāls nācijai, kas nenes finansiālas vai cita rakstura sekas. Vai šāda diena ir vajadzīga? Domāju, ka noteikti ir vajadzīga, jo nacionālas valsts varai ir pienākums rūpēties par nacionālas valsts identitāti, bet latviešu valoda ir identitātes košākā sastāvdaļa. Valsts valoda ir latviešu nāciju un pilsoņus saistošais elements. Tas ir tilts, kas saista nācijas iepriekšējās paaudzes ar nākamajām un ārpus Latvijas robežām dzīvojošos, latvju tautai piederīgos ar dzimtenē dzīvojošajiem tautiešiem.

Grūtāk ir atbildēt uz jautājumu, ko gaidām no šīs dienas. Drīzāk varētu atbildēt, ko negribētos sagaidīt. Ļoti negribētos, lai Valodas diena klusi ierindotos kaut kur starp Policijas, Medicīnas darbinieku, Robežsargu, Viņa Svētības pāvesta Franciska pastorālās vizītes, Sieviešu, Tēva, Zinību, Jūras un daudzām citām „kalendārā likuma” dienām. Valodas dienai vajadzētu kļūt par dinamisku pārdomu dienu, kurā dažādu nozaru zinātnieki, jo īpaši valodnieki, valsts ierēdņi, diasporas pārstāvji un arī Latvijas mazākumtautību pārstāvji atklātās debatēs veidotu pozitīvu attieksmi pret latviešu valodu. Jaunā atzīmējamā diena ir lieliska iespēja iedibināt stabilu tradīciju dialoga uzturēšanai un ikgadējām diskusijām par valodas vietu un lomu. Rūpes par valodu un konstitucionālās identitātes kopšanu nevar atstāt tikai ierēdņu ziņā.

Pēc: Balodis, R. Pārdomas Valsts valodas dienā. 2021. <https://telos.lv>

2. teksts

Kristiānas Šukstas saruna ar igauņu dzejnieci Beritu Kašanu.

Baltijas literārais žurnāls *No More Amber* ir ļoti svarīgs autoriem un literatūras sfērai kopumā, bet ko, tavuprāt, no žurnāla iegūs lasītājs?

Pirmkārt, mēs ceram, ka lasītāji iegūs lielisku literatūras pieredzi, baudot dažādību un daudzveidību, ko Baltijas autori spēj sniegt. Mēs arī ceram, ka patīkams pārsteigums būs žurnāla vizuālais veidols. Un, ja šis iepriecinātais lasītājs izrādīsies arī ārzemju izdevējs vai literārais aģents, – vēl labāk. Tad mēs, protams, cerētu, ka drīzumā sekos Baltijas valstu autoru tulkojumi, mūžīga starptautiska slava un labi samaksāti līgumi.

Bet, jā, mēs patiešām, pirmkārt un galvenokārt, ceram, ka tā būs lieliska lasīšanas pieredze. Uzdrīkstēšos teikt, ka starp žurnālā publicētajiem literārajiem darbiem ir atrodams kaut kas ikvienam. Viena no galvenajām *No More Amber* idejām ir arī ieinteresēt Baltijas valstis sekot līdzi tam, kas notiek kaimiņos.

Turam īkšķus, ka šis izdevums būs pirmais no daudziem. Protams, daudz ko varam uzlabot, un ceram, ka mums arī būs iespēja to izdarīt. Kopā strādājot un iepazīstot citam citu, pusotra gada garumā mēs esam kļuvuši par ļoti labu Baltijas literāro komandu, kurā ir redzams un tiek novērtēts katra ieguldījums, – tas jau pats par sevi ir kaut kas, ko svinēt.

Kādas ir tavas domas par literāro presi Baltijā? Vai tās pietiek, un vai pietiek lasītāju?

Tas ir sarežģīti. Literārās preses auditorija ir ļoti maza, ja salīdzina kaut vai ar sieviešu žurnāliem. Un tas droši vien tā ir bijis vienmēr. Tomēr literatūras žurnāliem vajadzētu paplašināt savas robežas – un patiesībā tie arī to dara. Protams, klasikai jāpaliek. Daudziem literārajiem izdevumiem jau ir savi podkāsti*, daudzi ir pārcēlušies uz jauniem medijiem – *Instagram*, *TikTok*. Daži uzskata, ka šīs platformas ietekmē cilvēku lasīšanas izvēles vairāk nekā literārā prese. Tā varētu būt, tomēr šajās platformās samērā reti var redzēt klasiskus darbus, lielākoties tiek apskatītas grāmatas, ko varētu saukt par žanra vai „vieglo” literatūru. Arī tām vajadzētu tikt mīlētām un novērtētām, tomēr tas, kā vienmēr, ir jautājums par balansu.

Man šķiet, ka cilvēkiem, kas strādā literatūras sfērā, būtu jāatrod jauni ceļi šajā *book-stagammeru* pasaulē un, runājot par literatūru, būtu jābūt rotaļīgākiem un drosmīgākiem, nepazaudējot tās esenci.

Pagājušajā gadā mēs ar draudzeni Esteri sākām grāmatu podkāstu „Kapsapea” („Kāpostgalva”, nosaukts pēc slavenā igauņu rakstnieka Oskara Lutsa stāsta), kas koncentrējas galvenokārt uz klasisko literatūru. Podkāstā iekļauti lasītāju viedokļi, lai klasiskos darbus atvērtu ar humoru, personīgajām pieredzēm un lasīšanas iespaidiem. Un jāatzīst, ka esam jau visai populāri.

Kā Baltijas valstu literatūru padarīt redzamāku pasaulē?

Man šķiet, ka mums vajadzētu turpināt visiem un katram individuāli izmēģināt dažādus piegājienu. Kā mēs zinām, literatūras eksports lielā mērā ir atkarīgs no komunikācijas un tā, kā padarīt savus labākos autorus redzamus un interesantus tulkotājiem, ārzemju izdevējiem, literārajiem aģentiem un citiem. Cerams, ka arī tādi projekti kā *No More Amber* var šajā procesā palīdzēt. Pat no labākajām grāmatām mūsdienās tiek sagaidīts atbilstošs marketinga un PR, tomēr kodolam vienmēr vajadzētu būt lieliskam tekstam. Aiz nopietniem izrāvieniem stāv smags darbs, bet iesaistīta ir arī veiksmē un harisma. Es domāju, ka arī mazās literatūras ainās ir daudz stāstu, ko pārējā pasaule vēl tikai atklās, – tie vēl nav kļuvuši nozīmīgi internacionālā līmenī, bet daudzi no tiem kļūs.

Pēc: Šuksta, K. Dzejoļi nepieder cilvēkiem, kas tos uzrakstījuši.

Konteksts, 2021.

*podkāsts – raidieraksts

3. teksts

„Lai gan juridisko tekstu mode bijusi mainīga, dažas ideāla aprises palikušas gandrīz nemainīgas – tā ir vēlme panākt juridisko tekstu vienkāršību un skaidrību. Arī redaktoriem šajā ziņā paveras plašs un, šķiet, nebeidzams darba lauks. Taču, pat ja tā ir cīņa ar vēdzirnāvām, tajā var gūt daudz radoša prieka, gandarījuma un iedvesmas.” Tā Latviešu valodas aģentūrā iznākušajā grāmatā „Juridiskie teksti latviešu valodā. Tradīcijas sākotne un rediģēšanas principi” raksta autore Inese Treimane.

Grāmata „Juridiskie teksti latviešu valodā. Tradīcijas sākotne un rediģēšanas principi” izaugusi no prakses – no autore personiskās pieredzes darbā ar juridiskiem tekstiem un no vēlmes saprast, kāpēc šie teksti un to valoda ir tieši tādi. Proti, ciktāl tos ietekmējusi vēsturiskā tradīcija un ciktāl – maldīgi priekšstati par tradīciju, un kā tos rediģēt, lai vienlaikus ievērotu valodas likumības un nepārkāptu dažādus juridiskos tabu (jeb „lai vilks paēdis un kaza dzīva”). „Pamazām nācu pie atziņas – lai pilnvērtīgi rediģētu, nepieciešama dziļāka izpratne par šiem tekstiem un tie jāskata plašākā kontekstā. Krājoties pieredzei, meklēju teorētisku apstiprinājumu saviem empīriskajiem secinājumiem, un tā nu esmu nonākusi līdz šai grāmatai,” stāsta I. Treimane. [..]

Par izdevumu

„Darbs interesants, vajadzīgs. To veidojis zinošs cilvēks ar lielu pieredzi tieši šajā jomā, daloties gan ar zināšanām, gan padomiem, gan plašākām pārdomām par juridiskās valodas problēmām.”

Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs

„Pirms 100 gadiem cilvēks varēja iemanīties nodzīvot visu mūžu, tā arī nesaskaroties ar juridiskiem tekstiem, jo ne katrs slēdza līgumus, devās uz tiesu. Mūsdienās gan no juridisku tekstu lasīšanas izvairīties diezgan grūti. Normatīvie akti regulē tik daudzus sabiedriskās dzīves aspektus, ka izvairīties no likumu un dažādu noteikumu lasīšanas nevienam sociāli aktīvam cilvēkam īsti nav iespējams. Kur nu vēl visi līgumi, kas mūsdienās rakstveidā tiek slēgti par katru vienu nieka pakalpojumu. Bet šo tekstu lasīšana ne vienmēr ir patīkams process. Jau izsenis juridiskus tekstus apvij nelāga slava – tie esot sarežģīti, piņķerīgi, nesaprotami. Bet kāpēc gan tā? Kāpēc dažkārt tik grūti saprast Eiropas Savienības tiesību aktu valodu? Kāpēc tā stilistiski tik ļoti atšķiras no Satversmes vai Civillikuma juridiskās valodas? Un galu galā – kad un kurš ir veidojis latviešu juridiskās valodas standartus? Atbildes uz jautājumiem meklējiet šajā grāmatā.

Ja jau pašu juridisko tekstu lasīšana ir piņķerīga un garlaicīga lieta, vai lasīšana par to, kā šādus tekstus rediģēt un tulkot, varētu būt aizraujošāka nodarbošanās? Noteikti jā! Autore ne tikai aplūko dažādas teorijā pazīstamas tulkošanas taktikas un teksta rediģēšanas metodes, bet arī sniedz plašāku kultūrvēsturisku kontekstu juridiskā teksta veidošanās tradīcijām latviešu valodā. Šī grāmatas sadaļa uzskatāma par nelielu vēsturisku pētījumu Latvijas tiesību vēsturē un valodniecības vēsturē. Juridiskie teksti ir daļa no Latvijas kultūras vēstures, un to tekstuālās īpatnības var daudz ko liecināt par sabiedrību, kurā tie tapa, un par cilvēkiem, kas tos rakstīja. Vai katram juristam ir zināms, kurā brīdī viņa izsmalcinātais juridiskās valodas stils draud pārtapt par „juridisku švaukstismu”? [..]

Grāmata beidzas ar vārdiem: „Mēs rediģējam, un pasaule kļūst labāka.” Arī juridisko tekstu mērķis ir padarīt pasauli kaut nedaudz taisnīgāku un sakārtotāku, kaut nedaudz labāku nekā līdz šim. Ja juridiskie teksti būs skaidri un saprotami, tad šo mērķi izdosies sasniegt!”

Dr. iur., Mg. philol. Anda Smiltēna

Pēc: Latviešu valodas aģentūra. Juridiskie teksti latviešu valodā. Tradīcijas sākotne un rediģēšanas principi. 2021. <https://valoda.lv>

4. teksts

No skolas direktora galda atvilktnes izlien pieci nēģi un sāk dziedāt kaut ko tādu liriski neapmierinātu, apmēram kā „...viņas me-e-elo, viņas mūs apme-e-elo...”. Pēc tam titros citu skaņdarbu vidū pamanu: „Nēģu dziesma”, mūzika – Rihards Zaļupe, teksts – Marta Elīna Martinsons. Un to, kurš sabiedrībā ļoti pazīstams cilvēks tik brīnišķīgi nospēlē skolas direktoru, es laikam nemaz vēl nedrīkstu teikt – vismaz filmas mediju seansā izskanēja režisores lūgums rakstītājiem priekšlaikus neatklāt visas brīnišķīgās cameo* lomas šajā filmā, tāpēc es dīdos un kožu mēlē, jo tā gribas skaļi priecāties arī par naksnīgi un horeogrāfiski skaisto kautiņu pie Doma baznīcas „bedres”, kur filmas jauniešiem pretī stājas melnās ādās tērpti... Nu jā, nedrīkst teikt.

Tas, ko es gan noteikti drīkstu teikt jau tagad, ir – režisores Martas Elīnas Martinsons debija pilnmetrāžas kino „Tizlenes” ir ļoti labs un piemērots iemesls, lai šajā pilnīgi nesaprotamajā un sarežģītajā laikā tomēr saņemtos un aizietu uz kinoteātri, nebaidoties no visām tām procedūrām, kas šobrīd apvij seansa apmeklējumu. Jo tas fliteru un gliteru sprādziens, kas jūs tur sagaida, tas iztēles vēriens un krāsu piesātinājums nekā citādi nav pilnvērtīgi izbaudāms kā tikai uz lielā ekrāna, un arī tas vēl brīžiem tiek sadalīts vairākos spēles laukumos, tā ka mēģināt to visu saskatīt un aptvert kaut kādā mazā lodziņā būtu pilnīga muļķība un neprātība. Un, piemēram, skatītājiem mammām būtu svarīgi nepalaist garām *Millennium* sagaidīšanas šampanieti un ekrāna apakšmalā izlasīt, ka vēlēšanās, ko Sarmīte patiešām uzraksta uz sadedzināmās lapiņas, nepavisam nav tā, ko nolasa aizkadra balss.

Atmiņa kā līdzautors

Jā, nu te vispār nevar saprast, no kura gala sākt kaut ko aprakstīt. Jo patiešām pirmais un spilgtākais iespaids no filmas „Tizlenes” ir virsrakstā minētais iztēles vēriens, dažādu elementu un asprātību, precīzu novērojumu un laikmeta detaļu pārbagātība, turklāt režisore (pati arī filmas scenārija autore) vairākas reizes vēl īpaši uzskrūvē kādu epizodi līdz galvu reibinošam tempam un ārkārtīgi augstai temperatūrai, tur jau pat burtiski degošas atkritumu kastes lido pa gaisu... Un pēkšņi norauj stopkrānu, uzturot skatītāja uzmanību neatslābstošā mundrumā visu filmas laiku.

Tas šajā filmā ir jāatceras pastāvīgi – jebkurā brīdī kadrā var parādīties vai atskanēt kāda svarīga detaļa vai brīnišķīga asprātība; vēl jo aizraujošāk ir pamanīt tos „plīsumus realitātes drēbē” (kā portālā „Kino raksti” pati Marta Elīna Martinsons rakstīja savā „Tizleņu” režisores dienasgrāmatā), pa kuriem filmas darbībā ielaužas kaut kas no neiespējamā – atmiņas, iedomas vai joks (kā mana varbūt iemīļotākā negaidītā detaļa filmā – kapakmens ar uzrakstu „Šeit dus Sarmītes iespēja iepatīties levai”).

Iespēju radīt filmu, kas nav garlaicīgi atkarīga no realitātes važām, režisore un scenāriste sev sagādājusi pati, izvēloties atmiņu stāsta formu, – šī nav filma par reālo 1999./2000. mācību gadu, bet gan par to, kādu šo gadu Sarmīte vēlāk atceras. Kā mēs paši labi zinām, atmiņa mēdz izstrādāt visdažādākos cundurus, tā izceļ spilgtāko un noslēpj nesvarīgo, tā sabiezina emocijas, spilgtina krāsas, brīžiem kariķē un vienkāršo notikumus, brīžiem piešķir tiem kādu negaidītu vai pārspīlētu simbolisku jēgu. Atmiņa kā scenārija līdzautore ir ļoti izdevīga kolēģe, viņa jau iepriekš daudzus pagātnes notikumus sagatavo atbilstoši kinematogrāfiskā veidā, un Marta Elīna Martinsons ir pratusi šīs piespēles lieliski izmantot. [...]

Pēc: Matīsa, K. Iztēles uguņošana. Filmas „Tizlenes” recenzija. Diena, 2021. <https://www.diena.lv>

*cameo – epizodiska loma filmā, ko atveido kāds sabiedrībā pazīstams cilvēks, kas nav profesionāls aktieris

5. teksts

No levas Strukas sagatavotās vēstule kopas skolotājai Silvijai Radzobei „Viņa prasīja „visu elpu””. Vēstule autore ir S. Radzobes skolnieces – pirmā LU Humanitāro zinātņu fakultātes Teātra kritiķu kursa studentes.

Silvijas dzimšanas dienas vakarā mēs kursa *WhatsApp* grupā izskatījām bildes, atcerējāmie mūsu kopējos neticamos piedzīvojumus Norvēģijā, Pēterburgā, Viļņā un citur. Aizrautība, kādā metāmies atmiņu un bilžu ceļojumos, pierādīja mūsu kursa kopības sajūtu. Domājot par to, kas mēneša laikā tomēr vēl nav pateikts par Silviju, es atcerējos rakstu, ko viņa septiņus gadus pēc kursa absolvēšanas bija vēltījusi man. Rakstot par Oļģerta Krodera manu lugu iestudējumiem divos teātros, viņa atzina, ka nebija novērtējusi, ka ar mani varētu būt saistīti spilgtā kursa spilgtākie panākumi. Tas gandarī katru skolēnu. It īpaši tādu, kas atnācis uz Rīgu no 130 kilometru tālās lauku skolas, ar gadā redzētu vienu izrādi iepriekšējā dzīvē un tiekšanos pierādīt tētim, ka rakstīšana un teātris ir kaut kas nopietns, svarīgs un noteikti tikpat vērtīgs un citiem vajadzīgs kā veterinārārsta prakse Liezērē. [..]

Kad mēs pirms daudziem gadiem satikām Silviju, viņai bija mazāk gadu, nekā mums ir tagad, un mēs bijām viņas pirmie. Stāstot par Silviju, mēs neizbēgami stāstām par sevi un savu augšanu. Mūsu un Silvijai iepazīšanās stāsts un īpašā tikšana pirmajā un „varenajā” kursā (Silvijas pašas dots epitets 2004. gadā) kopā ar levu Struku, tāpat kā pārējām, laikam tomēr jāsauc par liktenīgu. Lai kādi iemesli katrai no mums bija, nonākšana 1991. gadā sāktajā lielajā Silvijai ambīcijā par teātra kritikas skolu Latvijā ir radījusi visas mūs. Katru savā ceļā. [..] Bez izlasītajām un iegūtajām zināšanām un sapratnes es, visticamāk, nebūtu sākusi rakstīt lugas. Es nebūtu nokļuvusi Valmierā. Nebūtu ieguvusi pašapziņu, ka varu strīdēties ar savu skolotāju, izrunāties un salīgt, kad biju pārgājusi praktiķu pusē, un, tieši tāpat kā Silvija, visu darīju no sirds. Silvijai kaisle tajā teātra un teātra cilvēku mīlēšanā arī bija tas, kāpēc viņai galu galā piedeva un viņai pašai jāva vieglāk atzīt kļūdas.

Mācību laiks bija neiedomājami auglīgs, skaists un piepildīts laiks. Jo nekad mūžā vairs nav bijis iespēju tik daudz lasīt, domāt, redzēt tik saspiestā laika strēmēlē. Lai to izturētu, vajadzēja rūdījumu. Man bija – mani vecāki bija iemācījuši strādāt, un man bija spīts. [..] Un varbūt tāpēc man kādu laiku tika tas, kas palika pāri, gan kursa tēmu, gan pārējā ziņā. Bet toreiz es par to nedomāju. Bija piedzīvojumi, un man ne prātā nenāca doma apšaubīt Silvijai uzdoto materiālu daudzumu vai sarežģītību. Esmu bezgala pateicīga, ka Silvija mūs, jauniņās, paņēma līdz braucienā uz Norvēģiju, ka tikām uz izrādēm Pēterburgā, un, iespējams, tāpēc, ka tas bija zināmā mērā avanss, mēs ar levu Struku tā metāmies visā, neko neapstrīdot un pat nepadomājot par to, kāpēc viss jādara tieši tā. Un tad tam visam klāt lekcijas uz prāmja Rīga–Stokholma vētras laikā, grāmatu kalni kā obligāta ceļošanas piedeva, lecīgums kā kursa vadmotīvs, [..] ballītes ar aktieriem. Skaidrs, ka tas viss tādā intensitātē varēja notikt tikai deviņdesmitajos – tajā vispārējā nabadzībā un kopējā sajūsmā par gara un valsts brīvības garšu. Silvija to pieminēto rakstu 2004. gadā bija nodēvējusi par „Jaunākās māsas ziemu”, tāpēc tāds virsraksts. Mēs pilnīgi noteikti gribējām, lai viņa lepojas ar mums.

Pēc: Sniedze, E. Jaunākās māsas piezīmes. Teātra Vēstnesis: žurnāls. 2020.

6. teksts

1954. gada 19. septembris

Saņēmu visas ceļojuma vēstules un arī divas no mājām. Ar glāstiem un skūpstiem pateicos Tev. Es dzīvoju ar Tevi, kad Tu apsveici tēvu un māti, iegāji savā skaistā, iegarenā, klusā istabā – vēl agrāk, kad Tu vilcienā noguri (es noliku Tavu galvu uz sava pleca) [..].

Es tik ļoti mīlu Tavu dabu un smalkumu, un skaidrību. Tu nekad neesi viena. Tu man vari izstāstīt katru smagu brīdi – un es piedalos Tavās grūtībās un ilgās. [..] Tevī ir kāda svētība, nesaburzīta, nesteidzoša bagātība, kāds zelta vērtību krājums, jūtu un maiguma pārpilnība, kas var apdāvināt veselu dzīvi. Tu esi tik brīnišķīga savā mīlestībā, ka es neko skaistāku nezinu. Tik niansēta un reizē kaislīga ir Tava pieeja jūtām un glāstiem! Izkoptā dvēselē Tu saudzīgi un bezgala tīri glabā atmiņas un iespējas.

Tevi nedrīkst nemīlēt. Kādreiz es mēģināju atbrīvot Tevi no visiem asumiem, ko sagādā ikdiena, un mēs ritmiskā laimē lutināsim laiku.

Man ir tāds iespaids, ka mēs abi saprotamies absolūti. Tu man atklāji zilo dvēseles bezgalību un ķermeņa skaistuma perfekciju. Vairāk cilvēks cilvēkam dot nevar. Tavās vēstulēs ir tik daudz domu un sirds, un jūtas, ka es Tevī atradu savu dzimteni. Tavai tīrajai romantikai ir visu meiteņu skaidrā fantāzija un visu mākslinieku kaislīgā sapņošana. Tu esi no visiem cilvēkiem visjaukākais, ko pazīstu, un visbrīnišķīgākais! [..]

Ar Tevi es varētu Romā nejusties niecīgs un Florences rožu dārzos nenožēlotu, ka ziedi mirst. Pilnīgā uzticībā es nododu savu vējaino likteni Tavās rokās, kurās es gribētu būt līdz rietam.

Var [pieminēt] un var arī nepieminēt pagātni. Mēs viens otru esam gaidījuši. (Man ir kāda vēstule no Tevis par gaidīšanu, ko Tu man rakstīji mazā, baltā istabā šeit.) Viņa ir rakstīta (šī vēstule) tik viengabalaina kā vislabākie mākslas darbi. Tanī laime un kaislība, un mazās skumjas viens otru neapskauž. Tu nevari to zināt, kā es lasu Tavas vēstules. Es tanīs vietās, kur Tu nekļūdīgi pieskaries dvēselei, atdzīvojos un palieku labāks. Tavs stāstīšanas stils nepamet apbrīnas un kvalitātes caurspīdīgo īpatnību. [..] Es varu Tevi tikai apbrīnot un mīlēt.

Tik daudz ir Tevī dvēseles rezerves, ka man Dievs Tevis dēļ piedos.

Pasaule ir skaistāka caur Tevi. Tici man, es zinu, kas Tu esi. Ar savu skoloto gaišredzību es nekļūdos, kad Tevī ieraugu skaidru, ziedisku perfekciju.

Tev vienmēr ir licies, ka es gribēju tikai Tevi iegūt. Jā – es gribēju Tevi iegūt. Bet vai kādreiz Tu sevi varēji atdot bez dvēseles? Ja Tu to varēji, tad es to tā būtu saņēmis. Bet Tu to nevarēji. Vislielākajā kaislības liesmā dega arī Tava dvēsele – un arī mana. Es vēlos Tevi kā ziedu (bet man arvien ir bijis grūti noraut ziedus), es vēlos Tevi kā meiteni – bet es tikpat vēlos, lai Tu tāda paliktu. Paņem un neiznīcināt. (Tikpat kā aiziet un palikt.) [..]

Nekad nav bijusi manī tik izsmeļoša sajūta, ka es visu saņemu, ko man dod, un ka man visu dod. Par to es Tev arī pateicos. Viss paliek skaisti, kam Tu pieskaries. Vēl arvien Tev nekas nepielīp, un Tu esi mana meitene, mīļākā un sapnis.

Mani skūpstī Tevi sasilda, un viņi ir visur (gaidīti un karsti). Ir tikai mīlestība – tāda pati kā šinīs laimes naktīs šeit. Vai Tu to jūti?

Tavs Kurt

Pēc: Fridrihsons, K., Repše, G. Mala. Tā rakstīja Fridrihsons. Rīga: Dienas Grāmata, 2010.

3. daļa. Runa un saziņa

Izdales materiāls. Izlozes jautājumi

1. Formulē un raksturo teksta tematu!

2. Formulē un raksturo tekstā ietverto problēmu!

3. Raksturo teksta nolūku un pamato viedokli!

4. Raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli!

5. Formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām idejām!

6. Kā, tavuprāt, tekstā izpaužas personas (autora / literārā tēla / intervētāja / intervējamā u. c.) individualitāte?

7. Raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli!

8. Raksturo, kā autors ietekmē lasītāju/manipulē ar lasītāju, pamato viedokli!

9. Raksturo, kas tekstā tevi uzrunāja emocionāli pozitīvi, pamato viedokli!

10. Raksturo, kas tekstā tevi uzrunāja emocionāli negatīvi, pamato viedokli!

11. Formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu!

12. Nosauc un pamato iemeslus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu!

13. Par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru?

14. Ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu... (interesantu / savdabīgu / uztveramu / saprotamu / garlaicīgu / sarežģītu)?

15. Kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi? Pamato!

16. Vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi?

17. Raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās / morfoloģiskās / sintaktiskās)!

18. Raksturo teksta aktualitāti!

19. Kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem?

20. Nosauc, ar kādiem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli!

21. Kādas pārdomas tevī radās pēc teksta izlasīšanas?

22. Kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu?

23. Kāpēc izvēlēties šo, nevis otru tekstu?

24. Kas... (savadabīgs / oriģināls / neierasts u. c.), tavuprāt, ir vērojams teksta valodā?

25. Raksturo, kā teksts atklāj laiku!

1. vērtējums

EKSĀMENS LATVIEŠU VALODĀ
 (optimālais mācību satura apguves līmenis)
 2022
 MUTVĀRDU (RUNAS UN SAZIŅAS PRASMES)
 DAĻAS VĒRTĒJUMS

Skola _____

Intervētāja vārds, uzvārds _____ Datums _____

Vērtētāja vārds, uzvārds _____

Obligāti jāraksta pilns skolēna kods! (12 cipari)**Nepareizi ierakstītu ciparu drīkst labot, izmantojot korektoru!****Ja protokola lapā nav aizpildītas visas 20 ierakstiem atvēlētās ailes, neaizpildītās nedrīkst aizsvītrot vai veikt jebkākus ierakstus!**

	Skolēna kods	Temata atklāsme (4 p.)	Argumentēšana (4 p.)	Valodas kvalitāte (8 p.)	Mijiedarbība inform. nodoš. (4 p.)	Kopā (20 p.)
1	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
7	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
8	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
9	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
10	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
11	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
12	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
13	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
14	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
15	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
16	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
17	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
18	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
19	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
20	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Vērtētāja paraksts _____